

Yeni Koronavirüs (COVID-19) Sürecinde Türkiye’de Üniversite Kütüphaneleri

Turkish University Libraries During Novel Coronavirus (COVID-19) Pandemic

Ertuğrul ÇİMEN, Gültekin GÜRDAL, Sami ÇUHADAR,
Tuba AKBAYTÜRK ÇANAK

Makale Bilgisi / Article Information

Bu makaleye atıf yapmak için/ To cite this article:

Çimen, E., Gürdal, G., Çuhadar, S. ve Akbaytürk Çanak, T. (2020). Yeni koronavirüs (COVID-19) sürecinde Türkiye’de üniversite kütüphaneleri. *Bilgi Dünyası*, 21(1), 167-203. doi: 10.15612/BD.2020.834

Makale türü / Paper type: Opinions / Görüşler

Doi: 10.15612/BD.2020.834

Geliş Tarihi / Received: 26.05.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 30.06.2020

Elektronik Yayınlanma Tarihi / Online Published: 30.06.2020

İletişim / Communication

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği / University and Research Librarians Association

Posta Adresi / Postal Address: Marmara Sok. No:38/17 06420 Yenışehir, Ankara, TÜRKİYE/TURKEY

Tel: +90 312 430 03 61; Faks / Fax: +90 312 430 03 61; E-posta / E-mail: bilgi@bd.org.tr

Web: <http://www.bd.org.tr/index.php/bd/index>

Yeni Koronavirüs (COVID-19) Sürecinde Türkiye’de Üniversite Kütüphaneleri

Ertuğrul ÇİMEN* , Gültekin GÜRDAL** , Sami ÇUHADAR*** ,
Tuba AKBAYTÜRK ÇANAK****

Öz

Bu çalışmanın amacı Yeni Koronavirüs (COVID-19) nedeniyle binalarını kapatarak yüz yüze kullanıcı hizmetlerine ara vermek ya da askıya almak durumunda kalan üniversite kütüphanelerini tespit etmek, hizmetlerine devam edenlerin hizmetlerini hangi koşullarda, hangi sürelerle verdiğini belirlemek ve kütüphanelerin yeniden açılması durumunda yapılması gerekenler ile ilgili önerilerde bulunmaktır. Bu amacı bütünsel bir çerçevede yakalayabilmek için üniversite kütüphanelerinin farklı paydaşları olan yayıncıların, meslek örgütlerinin bu dönemdeki çalışmaları da küresel düzeyde incelenmiştir. Çalışmanın bir diğer amacı ise üniversite kütüphanelerinin altyapı, bütçe, koleksiyon, kullanıcı eğitimi, personel açısından uzaktan hizmet vermeye ne kadar hazır olduklarını, ani gelişen bu durum nedeniyle yaşanan sorunları tespit etmek ve sorunlar için çözüm önerileri sunmaktır. Çalışmanın temelini oluşturan veriler 209 (129 Devlet Üniversitesi, 75 Vakıf Üniversitesi, 5 Vakıf MYO) yükseköğretim kurumunun kütüphane yöneticilerine gönderilen anket sorularına verilen cevaplardan elde edilmiştir. Ankete 84 kurum katılmıştır. Anket sonuçları Survey.com ve MS Excel ile analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Koronavirus, COVID-19, pandemi, akademik kütüphaneler, elektronik kaynaklar, uzaktan eğitim, açık bilim.

* Sorumlu Yazar, Kütüphane Direktörü, MEF Üniversitesi, cimene@mef.edu.tr

** Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü gultekingurdal@iyte.edu.tr

*** Kütüphane ve E-kaynaklar Direktörü, İstanbul Bilgi Üniversitesi, sami.cuhadar@bilgi.edu.tr

**** Kütüphane Direktörü, Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi, takbayturk@ku.edu.tr

Turkish University Libraries During Novel Coronavirus (COVID-19) Pandemic

Ertuğrul ÇİMEN* , Gültekin GÜRDAL** , Sami ÇUHADAR*** ,
Tuba AKBAYTÜRK ÇANAK****

Abstract

The goal of this study is to identify how the university libraries responded to Novel Coronavirus (COVID-19) Pandemic. While some libraries were locked down for this period, some other libraries only limited their services as needed. To provide a full framework, the efforts pertaining this period from the shareholders of university libraries such as publishers and professional associations have also been studied. The second goal of this study is to find out how libraries are ready to adapt themselves to such unexpected situations and adopt remote service models with their existing personnel, collections, budget or infrastructure. A survey is prepared to be sent out to 209 (129 State universities, 75 foundation universities and 5 foundation vocational schools) higher education institutions. The survey was filled out by 84 institutions. The survey results will be analyzed using Survey.com and MS Excel. At the closing, since Turkey starts easing coronavirus containment measures, recommendations on how libraries should plan their reopening will be shared.

Keywords: Coronavirus, COVID-19, pandemic, academic libraries, electronic resources, distance learning, open science.

* Corresponding Author, Library Director, MEF University, cimene@mef.edu.tr

** Library Director, Izmir Institute of Technology, gultekingurdal@iyte.edu.tr

*** Library and E-Resources Director, Istanbul Bilgi University, sami.cuhadar@bilgi.edu.tr

**** Library Director, Koc University Suna Kirac Library, takbayturk@ku.edu.tr

Giriş

Çin'de başlayan, hızla tüm dünyada ve ülkemizde de yayılan Yeni Koronavirüs (COVID-19) salgını bugün artık Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak kabul edilmektedir. Koronavirüs ailesinin bu yeni üyesi DSÖ tarafından ilk kez 11 Şubat 2020 tarihinde "COVID-19" olarak adlandırıldı. Bu tarihte hastalık çoktan Çin dışında 24 ülkeye daha yayılmıştı. COVID-19 salgını yayılma hızı, etkilediği ülke sayısı ve insanlığın daha önce karşılaşmadığı türden bir hastalık olması nedeniyle 11 Mart 2020 tarihinde DSÖ tarafından "pandemi" olarak ilan edildi (Timoçin, 2020). Bu süreçte tüm ülkeler öncelikle geniş katımlı kültürel, sportif, sanatsal, ticari ve turistik etkinlikleri iptal ettiler. Hemen ardından da önce dar bölgelerde, Mart ayının ikinci yarısından geçerli olmak üzere ise tüm dünyayı kapsayan seyahat kısıtlamaları ve sınırların kapatılması uygulamaları hayata geçirildi.

Türkiye'de 11 Mart 2020 tarihinde ilk COVID-19 vakasının görülmesiyle birlikte T.C. Sağlık Bakanlığı ve T. C. Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere tüm kamu kurum ve kuruluşları ve özel sektör kuruluşları önlemler almaya başlamıştır. Bu kapsamda çalışma hayatını, eğitim hayatını ve hatta tüm günlük yaşantıyı kapsayacak bir takım kısıtlamalar hayata geçirildi. Tedbirler kapsamında T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tüm halk kütüphanelerinin 16-30 Mart tarihleri arasında hizmetlerine ara vereceği duyuruldu ("Kültür ve Turizm Bakanlığı", 2020). Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ise ilk olarak 13 Mart 2020 tarihinde tüm yükseköğretim kurumlarında eğitime 3 hafta süre ile ara verildiğini duyurdu. Ardından YÖK, 26 Mart 2020 tarihli ikinci bir duyuru ile bahar dönemi derslerinin altyapısı uygun olan kurumlar tarafından uzaktan eğitim yöntemi ile verileceğini ilan etti ve üniversitelerde bahar dönemi örgün yükseköğretim faaliyetlerine ara verildi (YÖK, 2020).

COVID-19 süresince Türkiye'de üniversite kütüphaneleri de çalışma ve hizmetlerini uzaktan vermeye başladı. Özellikle derslerin uzaktan eğitim yöntemi ile verilmesi ile birlikte kütüphane e-kaynakları daha yoğun olarak derslerde kullanılmaya başladı. Ayrıca, birçok yayıncı /aracı kurum belirli süreli olarak yayınlarını üniversite kütüphane kullanıcılarına açtılar. Bu yayıncılara örnek olarak Oxford University Press ve Cambridge University Press Ders Kitapları Koleksiyonu verilebilir (Carr, 2020).

Kütüphane hizmetlerinin COVID-19 sürecinde etkin olarak kullanıcılara verilmesi için kütüphaneciler, meslek örgütleri, yayıncılar ve diğer paydaşlar seminerler, duyurular, bildirgeler yayınlayarak bu süreci etkin olarak yürütmeye çalışmışlardır.

Bu çalışmada, Türkiye'de üniversite kütüphanelerinin COVID-19 sürecinde yapmış olduğu düzenlemeleri tespit etmek, bu döneme özel geliştirdikleri hizmetleri belirlemek ve bu dönem ile ilgili çabaları kayıt altına almak amacı ile bir anket uygulaması yapılmıştır. Ayrıca çalışmada bu anket sonuçlarına yer verilmiş ve kütüphanelerin yeniden açılması durumunda yapılması gerekenler konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Küresel Bakış

COVID-19 hastalığının ilk olarak 2019 yılı Eylül – Aralık aylarında Çin Halk Cumhuriyeti’nin Wuhan kentinde gözlemlendiğine dair iddialar olmakla birlikte Wuhan’daki kamu yetkilileri ilk kez 31 Aralık 2019 tarihinde pek çok vaka olduğunu resmi olarak kabul etmişlerdir. 11 Ocak 2020 tarihinde ise Çin Halk Cumhuriyeti resmi haber ajansı, 61 yaşındaki bir COVID-19 hastasının hayatını kaybettiğini duyurmuştur. 20 Ocak 2020 tarihinde ise Amerika Birleşik Devletleri (ABD) de dâhil olmak üzere diğer ülkeler COVID-19 vakalarını teyit etmiştir. DSÖ’nün 20 Ocak 2020 tarihli ilk durum raporuna göre, Çin anakarası dışındaki ilk teyit edilen vakalar Japonya, Güney Kore ve Tayland’da meydana gelmiştir. Çin’de binlerce yeni vaka bildiriminin ardından, 30 Ocak 2020 tarihinde DSÖ tarafından resmi olarak “uluslararası endişe veren halk sağlığı acil durumu” açıklaması yapıldı. 2 Şubat 2020 tarihinde ise Çin dışındaki ilk COVID-19 kaynaklı ölüm Filipinler’de rapor edildi. 11 Şubat 2020 tarihinde DSÖ salgını ilk kez resmi olarak COVID-19 olarak adlandırdı, bu tarihte hastalık Çin dışında 24 ülkeye yayılmıştı. Avrupa’da COVID-19 nedeniyle kayıtlara geçen ilk ölüm vakası 14 Şubat 2020 tarihinde Fransa’da kayıtlara geçti. 26 Şubat 2020 tarihine gelindiğinde COVID-19 Güney Amerika’da ilk kez rapor edildi (Taylor, 2020; Timoçin, 2020).

29 Şubat 2020 tarihinde ABD’de ilk COVID-19 kaynaklı ölüm kayıtlara geçilmiş ve ABD hükümeti tarafından vatandaşlarına başta İtalya ve Güney Kore olmak üzere COVID-19’un en çok görüldüğü ülkelere seyahat edilmemesi yönünde resmi uyarılar yapılmıştır. ABD hükümeti ayrıca İran’a yapılacak tüm seyahatleri ve son 14 gün içinde İran’da bulunmuş kişilerin de ABD’ye girişlerini yasaklamıştır (Timoçin, 2020).

11 Mart 2020 tarihinde DSÖ COVID-19’un yayılma hızına, bulaşıcılığı ve daha önce dünya nüfusunun maruz kalmadığı bir hastalık olmasına bağlı olarak küresel salgın anlamına gelen “PANDEMİ” ilan etmiştir (Pandemi, 2020). Seyahat yasakları Mart ayı boyunca tüm dünyada yayılarak uygulanmaya başlandı. 17 Mart 2020 tarihinde Avrupa Birliği (AB) yaptığı açıklama ile Birlik üyesi olmayan ülkelere seyahatleri tüm AB üyesi ülkeler için geçerli olmak üzere 30 gün boyunca askıya aldığını duyurdu (Taylor, 2020).

Bu süreçte büyük ulusal ve uluslararası etkinlikler de COVID-19 salgınından etkilenmeye başlamıştır. Uluslararası ilk büyük organizasyon iptali haberi 24 Mart 2020 tarihinde Uluslararası Olimpiyat Komitesi’nden (International Olympic Committee [IOC]) gelmiş ve Tokyo 2020 Yaz Olimpiyat Oyunlarının 2021 yılına ertelendiği duyurmuştur (Taylor, 2020). Bu kararı ticari, sportif, kültürel tüm büyük organizasyonların iptali takip etmiştir.

DSÖ verilerine göre COVID-19 salgını bu çalışma yapıldığı dönemde yayılma hızını kaybetmiş değildir. DSÖ’nün 06 Mayıs 2020 verilerine göre günlük ortalama yeni vaka sayısı yaklaşık 83.000 kişi, tüm dünyada bu tarihe kadar virüsten etkilenen kişi sayısı yaklaşık 3.600.000 ve maalesef virüs nedeniyle hayatını kaybedenlerin toplam sayısı 247,652 kişidir (World Health Organization [WHO], 2020).

6 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla COVID-19 vakalarının ilk kez görüldüğü Çin'deki etkisini kaybedip salgının yeni merkezi ABD olurken Türkiye ise tespit edilen vaka sayısı bakımından tüm dünyada 8. sıraya yükselmiştir (WHO, 2020).

COVID-19 verileri değerlendirildiğinde dünyada COVID-19 kaynaklı ölüm oranı %6,88 seviyesinde seyretmektedir. Toplam vaka sayısı bakımından dünyada 06 Mayıs 2020 itibarıyla 8. sırada bulunan Türkiye ölüm oranı bakımından ise %2.72'lik düşük ölüm oranı ile salgına karşı başarılı bir mücadele yürütmektedir (WHO, 2020).

COVID-19 salgının etkisini en yüksek oranda gösterdiği alanlardan biri de eğitimidir. Tüm dünya ülkeleri salgınla mücadelenin en etkin yöntemlerinden birisi olarak sosyal mesafenin korunmasına odaklanmış, bu kapsamda büyük katılımlı organizasyonların iptalinin yanında özellikle genç nüfusun hareketliliğini kısıtlamaya özen göstermiş ve eğitim faaliyetlerine ara vererek tüm yüz yüze eğitim-öğretim faaliyetlerini askıya almış, altyapısı uygun olan ülkeler ve kurumlar ise online uzaktan eğitim programlarını uygulamaya başlamışlardır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]) 06 Mayıs 2020 tarihli verilerine göre COVID-19 salgını nedeniyle dünyada 177 ülkede yaklaşık 1.268.164.08 öğrencinin örgün eğitime ara verilmiştir (UNESCO, 2020a).

COVID-19 nedeniyle Türkiye de örgün eğitime ara veren ülkeler arasında yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı 26 Mart 2020 tarihinde yaptığı açıklama ile ilk ve orta dereceli tüm eğitim kurumlarında 30 Nisan 2020 tarihine kadar ara verildiğini açıkladı, 29 Nisan 2020 tarihli son duyurusu ile bu süre 31 Mayıs 2020'ye uzatıldı ("Kültür ve Turizm Bakanlığına", 2020). Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ise ilk olarak 13 Mart 2020 tarihinde tüm yükseköğretim kurumlarında eğitime 3 hafta süre ile ara verildiğini duyurdu. Ardından 26 Mart 2020 tarihli ikinci bir duyuru ile bahar dönemi derslerinin altyapısı uygun olan kurumlar tarafından uzaktan eğitim yöntemi ile verileceğini ilan etti ve üniversitelerde bahar dönemi örgün yükseköğretim faaliyetlerine ara verdi (YÖK, 2020). Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK tarafından alınan bu kararlar doğrultusunda Türkiye'de 7.198.987 üniversite öğrencisi olmak üzere toplam 23.173.589 öğrencinin eğitime ara verilmiş oldu (UNESCO, 2020a).

31 Aralık 2019 – 30 Nisan 2020 tarihleri arasında yaşanan süreçte COVID-19 salgını tüm sektörleri ve toplumları etkilediği gibi kütüphanecilik faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Salgının hızlı artışına bağlı olarak Şubat 2020 tarihinden başlayarak hemen hemen tüm dünyada tüm kütüphane türleri önce kısıtlı hizmet vermeye başlamış, çok kısa bir süre sonrasında da tüm dünyada kütüphaneler binalarını kullanıcıya kapatma ve yalnızca online hizmetlerini sürdürme kararları almışlardır.

COVID-19 ve Kütüphanecilik Meslek Örgütleri

Kütüphaneler COVID-19 salgını sürecinde toplum yaşamında ve eğitimin her düzeyinde varlık göstermeye devam etmektedir. Bu dönemde kütüphaneler bir taraftan evden

eğitim görmeye başlayan her düzeyden 1,2 milyarı aşkın öğrencinin ihtiyaçlarını öncelerken aynı zamanda bilgiye erişimin önündeki engelleri sosyal eşitlik prensipleri çerçevesinde kaldırmanın yollarını aramaktadır.

Bu araştırmada en büyük yol göstericilik elbette ki farklı meslek örgütleri tarafından üstlenilmiştir. Bu örgütlerden çabaları ile öne çıkan bazılarını daha yakından bakmak faydalı olacaktır. Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (The International Federation of Library Associations and Institutions), yaygın bilinen kısa adı ile IFLA kütüphanelerin ve kullanıcıların yararına çalışan ve meslek çalışanlarının küresel anlamda sesi olmayı amaçlayan uluslararası bir meslek örgütüdür. 1927 yılında temelleri atılan IFLA bugün aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 150’den fazla ülkeden çok sayıda üyeye sahiptir. Kâr amacı gütmeyen bu derneğin temel amaçları arasında kütüphane hizmetlerine yüksek standartlar getirmek ve bu hizmetlerle ilgili farkındalığı artırırken değerinin de dünya genelinde kabulünü sağlamak sayılabilir (“About IFLA”, 2019). IFLA salgının başladığı ilk günlerden itibaren sayfasında farklı ülkelerden uygulamaları farklı başlıklar altında bir araya getirmiştir¹. IFLA tamamen ya da kısmi kapanma gibi kararların bölgesel koşullarla ve hastalığın görülme sıklığı ile olan ilişkisine dikkat çekerek bu konuda genel bir görüş bildirmemiş, dünyadan farklı örnekleri derlemek yönünde tercih kullanmıştır. Salgına ait sağlık verileri için DSÖ verilerini dikkate alan IFLA sosyal mesafenin korunması, kütüphane malzemelerinin alışverişi gibi konularda da uzman kurum ve kuruluşların önerilerine yer vermiştir. Hazırladıkları bu bilgi sayfaları üzerinden dünyada kapanan halk kütüphanesi sistemlerini, milli kütüphaneleri takip edebilmek mümkündür. Giderek zenginleşeceğini düşündüğümüz “Kütüphanelerin Yeniden Açılması” başlığında da şimdilik az sayıda örnek derlenmiştir. IFLA’nın bu süreçte hem imzacı olarak hem de hazırlanması aşamasında destek vererek içinde bulunduğu bildirge ve açık mektuplar bulunmaktadır. Bunlardan biri UNESCO önderliğinde hazırlanan “Turning the threat of COVID-19 into an opportunity for greater support to documentary heritage” bildirgesidir (UNESCO, 2020b). Bu bildirge tüm dünyada belgelere dayalı mirasın korunması adına bellek kurumlarını göreve çağırmakta ve gelecekte olabilecek başka salgınlar için bugünün verilerinin korunmasını önermektedir. Yine bu dönemde “Culture 2030 Goal” koalisyonu çalışmalarında altı çizilen başlıklara içinden geçtiğimiz bu zor günlerde kültürün iyileştirici etkisinin öne çıkışı ile yeniden vurgu yapılmıştır (IFLA, 2020a). Ayrıca, IFLA salgın esnasında fikri mülkiyet yasa ve uygulamalarının salgının etkisinin azaltılmaya çalışıldığı günlerde bir engel teşkil etmemesi adına Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Organizasyonu (WIPO)’na bir açık mektup göndermiştir. Bu mektup Nisan başı itibarıyla 312 kurum ve birey tarafından imzalanarak destek görmüştür (IFLA, 2020b).

IFLA, COVID-19 salgınının küresel ölçekte kütüphanelere etkilerini araştırmak, meslek örgütlerinin, kütüphanelerin, kütüphanecilerin aldıkları tedbirleri paylaşmak ve güncel gelişmeler hakkında bilgi vermek amacıyla “COVID-19 ve Küresel Kütüphane

1 Bkz <http://www.ifla.org>

Alanı" başlıklı bir web sayfasını kullanıma açmıştır (IFLA, 2020c). Ayrıca, IFLA'nın 44 çalışma grubu da kendi faaliyet alanlarında COVID-19 salgınının kütüphane kullanıcıları üzerindeki etkilerini azaltmak üzere bir takım çalışmalar yürütmektedirler. Bunlardan Doküman Sağlama ve Kaynak Paylaşımı Daimi Komitesi tarafından hayata geçirilen "Resource Sharing During COVID-19 [RSCVD] (Olağanüstü COVID-19 Koşullarında Kütüphaneler için Kaynak Paylaşım Hizmeti)" girişimi dünya çapında kütüphanelerin elektronik kaynak paylaşımı hizmetlerine COVID-19 salgını boyunca kesintisiz devam edebilmelerini ve kullanıcıların artan bilgi ihtiyacını karşılamalarını hedeflemektedir. Bu girişimin ülkemiz açısından önemli bir özelliği ise Türkiye'den 7 üniversite kütüphanesinin Bahçeşehir Üniversitesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Kadir Has Üniversitesi, Koç Üniversitesi, MEF Üniversitesi, Özyeğin Üniversitesi, "gönüllü sağlayıcı kütüphane" olarak bu girişime destek vermesidir (IFLA, 2020d; RSCVD, 2020).

Daha önce benzeri yaşanmamış günlerde faaliyetleri ile dikkat çeken bir diğer uluslararası meslek organizasyonu Uluslararası Kütüphane Konsorsiyumları Birliği (International Coalition of International Consortia [ICOLC])'dir. 13 Mart 2020 gibi erken bir evrede yayınladıkları bildirge "Statement on the Global COVID-19 Pandemic and Its Impact on Library Services and Resources" ile ICOLC salgının kütüphane hizmetlerine olan etkilerine dikkat çekmiştir. Bu bildirmede yer alan ana maddeler COVID-19 araştırmalarına ait içeriklerin yayıncılarca açık erişimli hale getirilmesi, uzaktan eğitimin desteklenmesi için eş zamanlı kullanıcı sınırlarının kaldırılması, kaynak paylaşımı ve çoğaltma sınırlarının bu dönem için kaldırılması ve adil kullanım sınırlarının genişletilmesidir. Oluşacak ekonomik sıkıntıların kütüphanelere olan etkisini azaltmak adına yayıncıların bu dönemde fiyat artışlarını en aza indirmeleri ve erişim kesintisi yapmamaları istenmiştir. Bu bildirge Türkçe dâhil 10 dile çevrilmiştir. Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS) da bu bildirgenin imzacıları arasındadır Aralarında Avusturya, İrlanda ve Kanada'nın da olduğu bazı ülkelerde meslek örgütleri yerel yayıncılara ve yazarlara yaptıkları çağrılarda bu zor günlerde telif hakları ve erişim konusunda yardımcı olmalarını istemişlerdir. Çağrılar bazı ülkelerde karşılık bulmuştur (ICOLC, 2020).

Uzaktan eğitimin ve araştırmanın salgın sürecinde desteklenmesi adına sözcülük görevi yürüten bir diğer önemli dernek de Avrupa Araştırma Kütüphaneleri Derneği (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche), bilindik kısa adı ile LIBER' dir. Normal zamanlarda ziyaret edilebilen kütüphanelerin bu dönemde kapalı olmaları kaynaklara erişimi olumsuz etkilemektedir. LIBER bu dönemde telif haklarının geçici olarak askıya alınarak araştırmacıya kitabın bütününe iletilmesini, ders kitaplarının bütününe online dersler için taranmasının mümkün hale gelmesini önermektedir. Bu konuda Avrupa Komisyonunu ve üye ülkeleri göreve çağırıştır (LIBER, 2020).

Kütüphane ve Bilgi Derneği (The Library and Information Association [CILIP]) ise faaliyet gösterdiği İngiltere'de kütüphanecilerin yaşanan süreçte görebilecekleri ekonomik zararı azaltabilmek adına başka derneklerden çok farklı bir karar alarak,

£150,000'luk bir yardım fonu oluşturmuş ve kişi başı £500'u geçmeyecek şekilde başvuran ihtiyaç sahibi üyelerine dağıtmaya başlamıştır.

Amerikan Kütüphane Derneği (American Library Association [ALA]) de 13 Mart 2020'den itibaren yaptıkları paylaşımlar üzerinden Amerika Birleşik Devletleri'nde kütüphaneleri ve kütüphanecileri desteklemeye çalışmaktadır. 17 Mart tarihli açıklamalarında çok zor bir karar olduğuna dikkat çekmekle beraber gerek çalışanların ve gerekse hizmet götürülen kullanıcıların korunması adına kütüphanelerin kapatılması Dernek yönetimi tarafından salık verilmiştir (ALA, 2020a).

Kolej ve Araştırma Kütüphaneleri Derneği (Association of College and Research Libraries [ACRL]) de ALA ile paralel olarak 18 Mart'ta akademik kütüphaneleri kapanmaya çağırmıştır (ACRL, 2020).

ALA tarafından, ABD'de Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri (Centers for Disease Control and Prevention [CDC]) olarak bilinen kuruluş dışında yerel sağlık departmanlarının yayınladıkları yönergelerin takibi önerilmektedir (ALA, 2020b).

Yaşanan gelişmelere paralel olarak yalnızca ulusal kütüphanecilik organizasyonları değil küresel düzeyde en büyük etkinlikler de ya iptal edilmiş ya da online olarak uzaktan erişim platformları üzerinden gerçekleştirilmesi yönünde kararlar alınmıştır. Örneğin, IFLA, 15-21 Ağustos 2020 tarihlerinde İrlanda'nın başkenti Dublin'de yapılması planlanan 86. yıllık toplantısını IFLA Yönetim Kurulu'nun 9 Nisan 2020'de yaptığı duyuru ile 2022 yılına yine Dublin'de yapılmak üzere ertelendiğini ilan etmiştir (IFLA, 2020e). LIBER ise 16 Mart 2020 tarihinde üyelerine gönderdiği e-posta mesajı ile 24-26 Haziran 2020 tarihlerinde Sırbistan'ın başkenti Belgrad'da yapılması planlanan yıllık toplantısının formatını değiştirdiğini ve fiziksel toplantı yerine online toplantı gerçekleştirileceğini duyurmuştur (LIBER, 2020). Yine derneklerce düzenlenen uzaktan eğitimlerde pandemi süresince dikkat çekici bir artış gözlemlenmektedir.

Türkiye'de faaliyet gösteren meslek örgütlerinin bu dönemdeki faaliyetlerine baktığımızda Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) Genel Başkanı imzalı ve 16 Mart 2020 tarihli bir talebin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'na faks ile iletildiğini kamuoyu ile paylaşmış ve üniversite kütüphaneleri arasında açık olanlar ve hatta ödünç-iade hizmetine devam edenler olduğuna dikkat çekmiştir. Bu hizmetin durdurulmasını önermiştir (Kartal, 2020).

ANKOS yukarıda da not düşüldüğü gibi ICOLC'un ilgili bildirgesini imzalamıştır (ICOLC, 2020). Yayıncılardan ulaşan erişim imkânlarını ve deneme erişimi fırsatlarını üyelerine iletmiştir. Kurumsal web sayfasında da bu e-kaynakları yayınlamıştır. ANKOS İşbirliği Grubu tarafından pandemi sürecinde kütüphanelerin bilgi ihtiyacını karşılamalarına olanak sağlamak için İMECE adı ile bir elektronik doküman paylaşım hizmeti kullanıma sunulmuştur (Kütüphanelerarası İş Birliği Takip Sistemi [KITS], 2020). Türkiye'de de salgına bağlı olarak Mart ayının son haftasında düzenlenen Kütüphane

Haftası etkinlikleri ve Nisan ayında yapılması planlanan ANKOSLink 2020 konferansı iptal edilmiştir (ANKOS, 2020).

Başta Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK) ve ANKOS olmak üzere pek çok STK ve topluluklar çeşitli webinarlar düzenleyerek bu dönemde kütüphanecilerin mesleki gelişimine destek olmuşlardır.

Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Halk Kütüphaneleri Bakanlığının ilgili kararı doğrultusunda 30 Nisan 2020 tarihine kadar kullanıcıya kapatılmıştır ("Son dakika...", 2020).

COVID-19 ve Yayıncı / Aracı Firmalar

Küresel düzeyde COVID-19'a bağlı yaşanan tüm bu olumsuzlukların yanında tüm dünyada ve sektörlerde daha önce benzeri görülmemiş bir dayanışma da yaşanmaya başlamıştır. Mesleğimiz adına ilk dayanışma örneklerinden bir tanesi yayıncılardan gelmiştir. 6 Mart 2020 tarihinde 30'dan fazla uluslararası yayıncı ortaklaşa yayınladıkları bildirge ile elektronik kaynaklarını kısmen ya da tamamen COVID-19 etkileri geçene kadar kütüphanelerin ücretsiz erişimine açacaklarını duyurmuşlardır (Carr, 2020). Bu duyurunun ardından küresel ve ulusal düzeyde yayıncılar ve aracı firmalar benzer yaklaşımlarla kütüphane hizmetlerinin salgından en az düzeyde etkilenmesi amacıyla elektronik koleksiyonlarının tamamını ya da COVID-19'la ilgili kısmını ücretsiz ya da deneme olarak kütüphanelerin erişimine açmışlardır. Yalnız, bazı yayıncı/aracı firmaların insanlığın COVID-19 sınavında ticari kaygılardan uzak yalnızca bilim ve araştırmanın desteklenmesi adına tavır geliştirdikleri, bazı firmaların ise kaygı verici bir şekilde bu durumu ticari bir fırsata çevirme amacıyla hareket ettikleri gözlenmiştir. Bu uygulamalarda gözlemlenen bir diğer eleştiriye açık durum ise, firmaların Kuzey Amerika (ABD ve Kanada) için daha kapsamlı ve esnek çözümler üretmeleridir. Bu bölgelerde kütüphanelere sunulan erişim olanakları dünyanın diğer bölgelerine göre sınırları çok daha genişletilmiş erişim hakları olarak karşımıza çıkmaktadır.

COVID-19 ve Dünyada Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri

Dünyada salgının yayılma seyri ve ülkelerin salgına karşı aldıkları kamusal tedbirler üniversitelerde eğitime ara verilme kararlarının zamanlamasını, süresini ve kapsamını da etkilemiştir. Vaka ve ölüm sayılarının artışı ile doğru orantılı olarak daha çok üniversite örgün eğitime ara vermiş ve öğrencilerini uzaktan eğitim görmek üzere daha güvende olacakları ailelerinin yanına göndermiştir.

Üniversitelerde eğitimin, uzaktan eğitim araçları üzerinden verilmeye başlanması ile birlikte hastalığın yayılma riskini azaltmak için kütüphane hizmetleri de imkânlar ölçüsünde evden verilmeye başlanmıştır.

Kampüs hizmetleri arasında araştırma ve eğitimi destekleyen en önemli birimlerden biri kütüphanedir. Kütüphaneler kalabalık nüfuslara binalarında çalışma ve araştırma imkânı sunmaktadırlar. Bu yönleri ile de salgın esnasında sosyal mesafenin kütüphane mekânlarında nasıl korunacağı veya yeterince korunup korunamayacağı, kütüphaneye gitmek için evinden çıkan kişilerin yaratacağı hareketlilik ve riskin düşünülenden büyük olabileceği üniversite ve kütüphane yöneticilerini kütüphane hizmetlerini sınırlamaya ya da sadece online hizmetlerle devam edilmesi yönünde karar almaya itmiştir.

ABD’de akademik kütüphanelerin COVID-19 karşısında verdikleri tepkiyi kayıt altına almak üzere Illinois Üniversitesi’nden Lisa Janicke Hinchliffe ve Ithaka’dan Christine Wolff-Eisenberg geniş katımlı bir anket düzenlemişlerdir. Ankete kurumların birden çok kere katılımlarına izin verilerek zaman içinde hizmet politikalarında yaşanan değişim de gözlemlenmek istenmiştir. Ankette salgının ABD’ye ilk ulaştığı günlerde her zamanki şartları ile açık olduklarını rapor eden 32 kütüphaneden sadece 2’si ilerleyen süreçte açık olmaya devam etmiştir. Kullanıcının kütüphaneye fiziksel erişiminde ise sınırlama olmadığını söyleyen 61 kütüphaneden sadece 8’i sınırlamasız hizmet vermeye devam edebilmiştir (ITHAKA, 2020).

Avrupa’da yükseköğretim kurumları hakkında merkezi olarak bilgi derleyen ülkelerden biri Fransa’dır. Araştırma Bakanlığı tarafından hazırlanan sayfada öğrenci ve öğretim üyelerinin elektronik kaynaklar ile desteklemesinin önceliklendirildiği görülmektedir (Ministère De L’enseignement Supérieur, De La Recherche Et De L’innovation, 2020).

İngiltere’de, Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi 18 Mart 2020 tarihinden geçerli olmak üzere tüm fiziksel hizmetlerini askıya aldığını bununla birlikte online hizmetlerin kesintisiz devam edeceğini duyurmuştur. Aynı zamanda COVID-19 süresince online hizmetlerden yararlanacak kullanıcılarını yönlendirmek amacıyla bir rehber hazırlayarak web sayfasına eklemiştir (University of Cambridge, 2020). Ardından aralarında Kolej Kütüphaneleri, Milli Kütüphane ve Üniversite Kütüphaneleri Topluluğu (Society of College, National and University Libraries [SCONUL]), Birleşik Krallık Araştırma Kütüphaneleri Konsorsiyumu (Research Libraries UK [RLUK]), İngiliz Milli Kütüphanesi (The British Library), Güney Bölgesi Üniversite Kütüphaneleri Satın alma Konsorsiyumu’nun (Southern Universities Purchasing Consortium [SUPC]) da bulunduğu bir ortak girişim 20 Mart 2020 tarihinde kurumların araştırma ve eğitim faaliyetlerini sürdürmelerine yardımcı olmak üzere bir eylem planının yer aldığı bildiri yayınlamıştır (The Joint Information Systems Committee [JISC], 2020).

Avustralya ve Yeni Zelanda’da da, Avustralya Üniversite Kütüphaneleri Konseyi (Council of Australian University Librarians [CAUL]) bir internet sayfası oluşturarak COVID-19 ile ilgili gelişmeleri, etkinliklerle ilgili bilgileri, açık erişimli kaynakları ve salgınla mücadele konusunda küresel ölçekte kütüphanelerin uygulamalarını paylaştığı bir web sayfasını kullanıma sunmuştur (Rolf, 2020).

Kanada'da ise üniversite kütüphanelerinin de üyesi olduğu Kanada Araştırma Kütüphaneleri Derneği (Canadian Association of Research Libraries [CARL]) 26 Mart 2020 tarihinde COVID-19 salgını süresince bilgi hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak için alınacak önlemler, verilecek hizmetler, kullanılacak kaynaklar ve yayıncılarla yapılacak işbirlikleri konusunda bir bildiri yayınlamış ve web sayfasında COVID-19'la ilgili sürekli yeni gelişmeleri paylaşmaya devam etmiştir (CARL, 2020).

COVID-19 ve Açık Erişim / Açık Bilim

COVID-19 araştırmacılar arasında dünya çapında eşi görülmemiş bir iş birliğine yol açmış ve bilimsel araştırmalarda açık erişimin önemini ortaya koymuştur. Bilim insanları kendi tarihlerinde bir ilki gerçekleştirerek, büyük çaplı küresel iş birlikleri ortaya koymaya başlamışlardır. İngiltere, Londra merkezli tıbbi amaçlı yardım kuruluşu olan Wellcome Trust, 31 Ocak 2020 tarihinde, Koronavirüsü "küresel sağlık için acil ve önemli bir tehdit" olarak nitelendirerek hayat kurtarmaya yardımcı olmak ve halk sağlığı yansımalarını belirlemek için salgına ilişkin araştırma bulgularının ve verilerinin hızlı ve açık bir şekilde paylaşılması için araştırmacılara, yayıncılara ve fon sağlayıcılara çağırıda bulunmuştur (Carr, 2020). Bu çağrı üzerine, Elsevier, Springer Nature, Taylor & Francis gibi önde gelen yayıncıların yanı sıra çeşitli fon sağlayıcılar ve bilimsel topluluklar salgın hakkındaki tüm araştırmaları ve verileri derhal açık hale getirmeyi taahhüt etmişlerdir. Taahhüde imza atanlar arasında yer alan New England Tıp Dergisi'nin genel yayın yönetmeni Edward Champion verdiği bir demeçte "Salgın hastalıklar veya risk altında insanların olduğu olası pandemilerde tüm araştırmaları serbestçe kullanılabilir hale getirmek sorumluluktur" şeklinde açıklama yapmıştır (Yasinski, 2020). Bu çerçevede hakemlik süreci tamamlanmayan çıktılar için yazar kopyasının akademik arşivlerde, hakemlik süreci tamamlanmış olan yayınların ise dergi platformlarında kullanıma sunulması sağlanmıştır. Bu önemi yadsınamaz gelişmeye rağmen Koronavirüs ile ilgili serbest bırakılan içeriğin mevcut literatürün ancak küçük bir kısmını temsil etmekte olup, kamu ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olmayacaktır. Web of Science (WOS)'da indekslenen yayınlar üzerinden yapılan bir çalışma bu durumu sayılarla ortaya koymaktadır. The Lancet dergisinde 15 Şubat tarihinde COVID-19 ile ilgili yayınlanan üç makalenin referanslarının %73,2'si, WOS'da 1960'ların sonlarından bu yana Koronavirüsler konusunda yayınlanan ve yarısından fazlası (%51,5) erişime kapalı olan 13.818 makale arasında yer alan 69 farklı makaleye dayanmaktadır. COVID-19 yeni olmasına rağmen, bu makalelerdeki en eski referansın kaynağı, 1988 yılına ait Koronavirüs üzerine yazılmış kapalı erişim bir yayındır. COVID-19 makalelerine bilgi ve esin kaynağı olan makaleler dikkate alındığında diğer Koronavirüs makalelerinin üçte birinden bile az olduğu görülmektedir. Biyomedikal araştırmanın doğası gereği disiplinler arası olan niteliği dikkate alındığında, literatürü sadece COVID-19 ile ilgili koronavirüs makalelerinin dar çerçevesinden incelemek, araştırma çabalarında önemli olabilecek diğer çalışmaların gözden kaçmasına neden olacaktır. Amaç, bilimi ilerletmek ve topluma hizmet etmekse, araştırmaların sadece bir kısmı değil tamamı açık olmalıdır (Larivière, Shu ve Sugimoto, 2020).

ICOLC'nin 13 Mart'ta yayıncılara yönelik olarak bir bildiri yayınlanmasının ardından birçok yayıncı bu çağrıya olumlu yanıt vermiş ve uzaktan eğitime destek vermek amacıyla içeriklerini serbestçe erişilebilir hale getirmeye başlamıştır. Bazı yayıncılar sadece Koronavirüs ile ilgili araştırmalarını erişime açarken bazı yayınevleri belirli konulardaki içeriklerini veya içeriklerinin tamamını erişime açmak gibi yaklaşımlar sergilenmiştir. Ancak bu içeriklerin serbestçe erişilebilirliği belirli bir tarihe kadar mümkün olabilecektir ya da kriz süresiyle sınırlandırılmıştır. Mevcut kriz araştırmalarda kapalı erişimin ve gizliliğin dezavantajlarının anlaşılmasını sağlarken, açık erişimin değerinin daha da anlaşılmasını sağlamıştır (ICOLC, 2020).

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nün proje ortaklarından olduğu AB teknik alt yapı projesi OpenAIRE araştırmacılar için dünya çapında COVID-19 ve SARS-CoV-2 üzerinde çalışan bilimsel topluluklarla ilgili olabilecek tüm araştırma sonuçlarını toplamak üzere [Zenodo Koronavirus Hastalığı Araştırma Topluluğu - COVID-19 \(Coronavirus Disease Research Community - COVID-19\)](#)'u CERN ile birlikte ve COVID-19 kayıtlarını (yayıncılar, veri, yazılım, diğer araştırma sonuçları) toplamak, bunları birbirine bağlamak ve tek bir erişim noktasından keşfedilmesini sağlamak üzere [COVID-19 Açık Araştırma Ağ Geçidi \(OpenAIRE COVID-19 Gateway\)](#) oluşturmuştur (OpenAire, 2020; ZENODO, 2020).

Biyolojik bilimler konusunda açık erişimli bir ön baskı arşivi olan [bioRxiv](#)'de, Koronavirüs SARS-CoV-2 hakkında birçok yeni makale yer almaktadır (Cold Spring Harbor Laboratory, 2020). Bu makaleler hakem kontrolünden geçmeden [bioRxiv](#) aracılığı ile hemen erişime açılmaktadır. Ancak bu yayınların hakem değerlendirmesinden geçmediği not olarak belirtilmektedir.

Virüsün çıktığı ilk günden bu yana bilim dünyası daha önce hiç olmadığı kadar hızlı bilgi paylaşımında bulunmuştur. Bu dönemde, akademi yükselme gibi bazı zorunluluklar ve egolar bir kenara bırakılmış, ilk kim buldu endişesi yaşanmadan sadece sorunun çözümüne odaklanılmıştır. Bilimsel yayınları geleneksel yöntemlerle yayınlamak yerine neredeyse gerçek zamanlı bilgi ve veri paylaşımı yapılmaktadır. Akademik arşivler de dergilerden aylar önce çalışmalarını yayınlamayı mümkün kılmaktadır. Bu zorlu süreç, kâr amaçlı bilimsel yayın modelini de sona erdirecek gibi görünmektedir. Yaygın bilgi akışı ve açık bilim sayesinde en kısa sürede bu küresel soruna bir çözüm bulunması beklenmektedir.

Türkiye'de Yükseköğretim ve Üniversite Kütüphaneleri

7 Mayıs 2020 tarihi itibarı ile Türkiye'de 129'u devlet ve 80'ni vakıf olmak üzere toplam 209 üniversite bulunmaktadır (YÖK Akademik, 2020). Bu üniversitelerde 96.199 Doktora, 394.174 Yüksek Lisans, 4.420.699 Lisans ve 2.829.430 Önlisans olmak üzere 7.740.502 öğrenci ve 174.980 Öğretim Elemanı bulunmaktadır (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2019, 2020).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre üniversitelerde toplam 598 kütüphane bulunmaktadır. Bu kütüphanelerde 17 milyon 600 bin 15 kitap ve kütüphanelere kayıtlı kullanıcı sayısı ise 3 milyon 912 bin 306 olduğu belirtilmektedir (TÜİK, 2019). 2019 yılı sonu TÜİK verilerine göre Türkiye'nin nüfusu 83.154.997 kişidir (TÜİK, 2020). Bu ve benzer verilere göre Türkiye'de üniversitelerin toplam nüfus içerisinde önemli bir paya sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca üniversiteler, bilimsel araştırma yapmak, toplumsal gelişmeye katkı sağlamak, eğitim ve öğretim faaliyetleri ile nitelikli işgücü yetiştirmek ve toplumun bilgilendirilmesinde önemli kurumlardır. Chicago Üniversitesi'nin kurucu rektörü William Rainey Harper ise "Kütüphane üniversitenin kalbidir" şeklinde ifade etmiştir (Ötügen, 1956).

Bu bağlamda üniversite kütüphanelerinin COVID-19 sürecinde alacakları kararların, verecekleri hizmetlerin nüfusun önemli bir kısmını etkileyeceği söylenebilir. Türkiye'de üniversite kütüphanelerinin bu süreçte durumunu tespit etmek, bundan sonra yapılacak çalışmalara temel oluşturmak için konu ile ilgili bir anket uygulaması yapılmış ve sonuçları aşağıda paylaşılmıştır.

COVID-19 Sürecinde Türkiye'de Üniversite Kütüphaneleri Anketi Bulgular

Araştırmanın Amacı ve Soruları

Araştırmanın amacı, Türkiye'de üniversite kütüphanelerinin COVID-19 sürecinde yapmış olduğu düzenlemeleri tespit etmek, bu döneme özel geliştirdikleri hizmetleri belirlemek ve bu hizmetlerin kullanıcı ihtiyaçlarını ne derecede karşıladığını ölçmektir. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır. COVID-19 sürecinde;

- Türkiye'de üniversite kütüphaneleri ne tür hizmetler vermiştir?
- Türkiye'de üniversite kütüphanelerinin karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
- Türkiye'de üniversite kütüphaneleri hangi çalışma modelini uygulamıştır?
- Üniversite kütüphanelerinin yeniden açılma süreci için hangi uygulamalar önerilebilir?

Yöntem

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma, olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan araştırma şeklidir (Durak, 2011).

Veri Toplama

Yazarlar tarafından toplam 12 sorudan oluşan bir anket hazırlanmıştır. Bu sorulardan 10’u çoktan seçmeli, 1 soru açık uçlu ve 1 soru ise katılan kurum adının belirtilmesi şeklindedir (Bkz. Ek 1). Çoktan seçmeli 10 adet sorunun hiç birisinde yanıt kısıtlamasına gidilmemiş, katılımcıların birden fazla seçeneği işaretlemelerine olanak sağlanmıştır. Anket ile Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı/Bilgi Merkezi Yöneticilerinin konu hakkındaki görüşlerinin toplanması ve üniversitelerdeki araştırma faaliyetlerinin aksamaması için gösterdikleri yoğun çabanın kayıt altına alınması amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye’de bulunan 209 üniversite kütüphanesi (129 Devlet Üniversitesi, 75 Vakıf Üniversitesi, 5 Vakıf MYO) oluşturmuştur. Anket 84 üniversite kütüphanesi tarafından cevaplanmış ve 84 kurumun anket sorularına katılım sayılarına göre analiz yapılmış ve sonuçları yorumlanmıştır.

Hazırlanan bu anket, “Surveey Online Survey System” alanına taşınmış ve Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı/Bilgi Merkezi Yöneticilerinin de bulunduğu ankos-tr@ankos.gen.tr, ankos-kddb@ankos.gen.tr, (Anadolu Üniversitesi Kütüphaneleri Konsorsiyum Derneği) unak@yahoogroups.com (Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği) listelerinde 25 Nisan ve 2 Mayıs 2020 tarihlerinde elektronik posta ile gönderilmiştir.

Veri Analizi

Bu çalışmada COVID-19 sürecinde Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinin durumu ile ilgili genel bir araştırma yapılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda verilerin analizi ve değerlendirilmesi genel olarak yapılmıştır. Araştırmanın yukarıda belirtilen amaçlarını gerçekleştirmek üzere anket verileri “Surveey Online Survey System” ve MS Excel ile analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir. Verilerin analizinde frekans ve yüzde hesaplarından yararlanılmıştır.

Bulgular

Anketin birinci sorusu, ankete katılan kurumların adlarını yazabileceği alandır. Anketin ikinci sorusunda ise üniversite türü seçilerek ankete katılan devlet ve vakıf üniversiteleri tespit edilmiştir. Üniversite sayısı ve ankete katılım oranı (YÖK Akademik, 2020). Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Üniversite Sayısı ve Ankete Katılım Oranı

Kuruluş Yılı Aralığı	Üniversite Türü	Toplam Üniversite Sayısı	Ankete Katılın Üniversite Sayısı	Ankete Katılın Üniversite Oranı (%)
1933-1990	Devlet	28	16	57,1%
	Vakıf	1	0	0,0%
1991-2000	Devlet	25	11	44,0%
	Vakıf	18	11	61,1%
2001-2010	Devlet	49	14	28,6%
	Vakıf	30	17	56,7%
2011-2015	Devlet	7	2	28,6%
	Vakıf	18	5	27,8%
2016-2018	Devlet	20	5	25,0%
	Vakıf	10	3	30,0%
2019-2020	Devlet	0	0	0,0%
	Vakıf	3	0	0,0%
Toplam	Devlet	129	48	37,2%
	Vakıf	80	36	45,0%

Tablo 1’de görüldüğü üzere 129 devlet üniversitesinden 48, 80 vakıf üniversitesinden ise 36 üniversite olmak üzere toplam 84 üniversite kütüphanesi ankete katılmış ve ankete katılım oranı %40,1 olarak gerçekleşmiştir. Üniversitelerin kuruluş yılları incelendiği zaman 1933-1990 yılları arasında kurulan üniversitelerin %55,1’i, 1991-2000 yılları arasında kurulan üniversitelerin %51,1’i, 2001-2010 yılları arasında kurulan üniversitelerin %39,2’si, 2011-2015 yılları arasında kurulan üniversitelerin %28’si ankete katılmıştır. 2016- 2020 yılları arasında kurulan üniversitelerin ankete katılım oranı ise %24,2’si olarak gerçekleşmiştir. Bu üniversitelerin henüz lisans mezunu vermemiş olması, kütüphanelerinin modern kütüphanecilik anlamında tam olarak faaliyete geçmemiş olması gibi nedenlerden dolayı katılım oranının düşük olduğunu söyleyebiliriz. Genel olarak ankete katılım oranı bu çalışma için örneklem büyüklüğüne bakıldığında yeterlidir.

Anketin üçüncü sorusu ile üniversite kütüphanelerinin COVID-19 sürecinde hizmetleri nasıl devam ettirdikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Anketin üçüncü sorusunu cevaplayan kurum sayısı 84 olup bu kurumların vermiş oldukları cevaplar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. COVID-19 Sürecinde Kütüphane Hizmetlerinin Durumu

Hizmet Durumu	Kurum Sayısı	%
Kütüphane binası tamamen kapalı ve online olarak hizmet vermekte	33	39,3
Kütüphane binası sadece çalışanlara açık ve online olarak hizmet vermekte	27	32,1
Kütüphane binası kısmen kapalı ve online olarak hizmet vermekte	17	20,2
Kütüphane ve tüm hizmetler kapalı	1	1,2
Diğer	6	7,1
Toplam	84	100,00

Tablo 2'de görüldüğü üzere ankete katılan üniversite kütüphane binalarının %39,3'ünün tamamen kapalı, 32,1'inin kütüphane çalışanlarına açık, %20,2'sinin ise kısmen kapalı olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, yanıtlar incelendiğinde %91,6 oranı ile genel olarak kütüphane hizmetlerinin online ortamda devam ettiği sonucuna varılmıştır. Kütüphane ve hizmetlerin tamamen kapalı olma oranı ise düşük bir oran olarak %1,2'dir. Diğer seçeneğini seçen 6 kurumun cevapları incelendiğinde kütüphanenin ilişik kesme, tez teslimi, ödünç-iade işlemleri gibi hizmetleri sınırlı sayıda personel ile verdikleri görülmüştür.

Anketin dördüncü sorusu ile üniversite kütüphane personelinin bu süreçte çalışmalarına nasıl devam ettikleri tespit edilmeye çalışılmış ve sonuçlar Tablo 3'de gösterilmiştir. Anketin dördüncü sorusunu cevaplayan kurum sayısı 84'dür.

Tablo 3. COVID-19 Sürecinde Kütüphane Personelinin Çalışma Durumu

Çalışma Biçimi	Kurum Sayısı	%
Nöbet usulü kütüphaneye gelerek	32	38,1
Evden çalışarak ve nöbet usulü kütüphaneye gelerek	29	34,5
Evden çalışarak	18	21,4
Evden çalışarak ve Diğer	3	3,6
Evden çalışarak ve kütüphaneye gelerek	1	1,2
Diğer	1	1,2
Toplam	84	100,0

Personelin evden veya gerekli önlemler alındıktan sonra kütüphaneye gelerek COVID-19 sürecinde kütüphane hizmetlerine devam edebilmeleri oldukça önemlidir. Tablo 3'deki anket sonuçlarına bakıldığında, ankete katılan üniversite kütüphane personelinin %38,1'i kütüphaneye nöbet usulü gelerek, %21,4'ü ise evden çalışarak çalışmalarına devam ettiğini belirtmiştir. Evden çalışarak ve nöbet usulü kütüphaneye gelerek çalışma seçeneklerini birlikte seçenlerin oranı ise %34,5 olarak gerçekleşmiştir. Evden çalışarak ve diğer seçeneğini birlikte seçen 3 kurumun cevapları incelendiğinde

bu kurumlarda görevli personelin evden çalışarak ve ihtiyaç olması halinde kütüphaneye kısa süreli ve belirli günlerde gidip çalıştıkları görülmüştür.

Anketin beşinci sorusu ile COVID-19 sürecinde fiziksel olarak açık olan kütüphanelerin hangi sıklıkta açık oldukları araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4'de gösterilmiştir. Ankette bu soruyu cevaplayan kurum sayısı 53'dür.

Tablo 4. COVID-19 Sürecinde Kütüphanenin Fiziksel Olarak Açık Olma Sıklığı

Kütüphanenin Açılma Sıklığı	Kurum Sayısı	%
Haftada 5 gün	18	34,0
Her gün	5	9,4
Haftada 1 gün	2	3,8
Haftada 2 gün	1	1,9
Haftada 4 gün	1	1,9
Diğer	26	49,1
Toplam	53	100,0

Tablo 4'de görüldüğü üzere fiziksel olarak kullanıcılarına açık olan kütüphanelerin çoğunluğu (%34) haftanın 5 günü hizmet vermekte olup ve her gün hizmet veren kütüphaneler ise %9,4 oranındadır. Haftada 2 veya 4 gün açık olanların oranı ise %1,9'dır. Anket sorusunda var olan kütüphanenin hafta 3 gün açık olma seçeneğini ankete katılan hiçbir kurum seçmemiştir. Anketin sorusunda fiziksel olarak açık olan kütüphanelerin haftanın kaç gününde açık olduğunu belirtmeleri istenmiştir. Fakat bazı üniversitelerin diğer seçeneği ile bu soruyu yanıtladıkları görülmüştür. Diğer seçeneğini seçen 26 kurum detaylı olarak incelendiğinde 20 kurum kütüphanesinin fiziksel olarak kapalı olduğunu 6 kurumun ise kısmen açık, talep doğrultusunda açık, çalışana açık gibi yanıtlar verdiği anlaşılmıştır.

Ankete katılan ve diğer seçeneğinde kütüphanenin kapalı olduğunu belirten 20 kurum değerlendirme dışında bırakılıp veriler 33 kurum üzerinden tekrar değerlendirildiğinde haftada 5 gün (%54,5) açık olan 18 kütüphane; her gün (%15,2) açık olan 5 kütüphane; haftada 1gün (%6,1) açık olan 2 kütüphane; haftada 2 gün (%3) açık olan 1kütüphane ve haftada 4 gün açık olan (%3) 1 kütüphane olduğu görülmektedir.

Üniversite kütüphaneleri kullanıcılarının kütüphaneden beklediği hizmet ve istekler farklılık gösterebilmektedir. Örneğin akademik personel hem araştırmalarında, hem de ders içeriklerini hazırlarken kütüphanedeki bilgi kaynaklarına gereksinim duyarken lisans öğrencileri kütüphanede ders çalışmak veya bilgi kaynaklarını kullanmak için kütüphaneye gereksinim duyabilmektedir. Bu kapsamda COVID-19 sürecinde fiziksel olarak açık olan kütüphanelerin hangi tür kullanıcılara hizmet verdikleri araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 5'de gösterilmiştir. Anketin altıncı sorusunu cevaplayan kurum sayısı 48'dir.

Tablo 5. COVID-19 Sürecinde Fiziksel Olarak Açık Olan Kütüphanelerin Hizmet Verdiği Kullanıcılar

Kullanıcı Türü	Kurum Sayısı	%
Akademik, idari personel, yüksek lisans ve lisans öğrencisi	13	27,1
Akademik ve idari personel	11	22,9
Akademik personel	3	6,3
Akademik personel ve yüksek lisans öğrencisi	3	6,3
Akademik, idari personel ve yüksek lisans öğrencisi	2	4,2
Akademik personel, yüksek lisans, lisans öğrencisi	1	2,1
Diğer	15	31,3
Toplam	48	100,0

Tablo 5’de görüldüğü üzere COVID-19 sürecinde fiziksel olarak açık olan kütüphanelerin kütüphane kullanıcılarının çoğunluğuna hizmet verdiği görülmektedir. Ankete katılan kurumların %27,1’i akademik, idari personel, yüksek lisans ve lisans öğrencisi; %22,9’u ise akademik ve idari personele hizmet vermektedir. Bu soruyu cevaplayan 48 kurumdan 15’i diğer seçeneğini seçmişlerdir. Bu kurumların verdikleri cevaplar detaylı olarak incelendiğinde 9 kurum kütüphanelerinin kapalı olduğunu, 6 kurum ise kütüphanenin ilişik kesme, mezuniyet, ödünç alınan yayınların uzatma ve ofis işleri gibi gerekçelerle personelin geldiğini belirtmiştir.

Üniversite kütüphaneleri kullanıcılarına birçok hizmet sunmaktadır. Bunlar arasında en temel olanlarından hangilerinin COVID-19 sürecinde devam ettiğini tespit etmek için anketin 7. sorusu hazırlanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 6’da gösterilmiştir. Anketin yedinci sorusunu cevaplayan kurum sayısı 84’dür.

Tablo 6. COVID-19 Sürecinde Kütüphane Hizmetleri

COVID-19 Sürecinde Kütüphane Hizmetleri	Kurum Sayısı	%
Elektronik kitap veri tabanlarından yararlanma	84	100,0
Elektronik dergi veri tabanlarından yararlanma	83	98,8
Açık Erişim veri tabanından (tezler, e-kitap vb.) yararlanma	81	96,4
Danışma Hizmeti	65	77,4
Uzaktan öğretim yöntemi ile eğitim verme	49	58,3
Yayın siparişi verme ve sağlama	33	39,3
Kütüphanelerarası Kaynak Sağlama (ILL)	26	31,0
Basılı kitap ödünç verme	20	23,8
Reserve/E-Reserve - ders kaynaklarını – kullandırma	15	17,9
Diğer	12	14,3

Anketin yedinci sorusundan elde edilen ve Tablo 6'da yer alan verilere göre COVID-19 sürecinde en fazla elektronik kitap (%100), elektronik dergi (%98,8), ve açık erişim veri tabanından (tezler, e-kitap vb.) yararlanıldığı (%96,4) ortaya çıkmıştır. Bu süreçte basılı kitap kullanımı (%23,8), kütüphanelerarası kaynak paylaşımı (%31) ve "reserve" kaynaklarından (%17,9) elektronik kaynaklara oranla çok daha az yararlanıldığı ortaya çıkmıştır. Ankete katılan 84 kurumdan diğer seçeneğini de seçen 12 kurumun cevapları incelenmiştir. Bu seçeneği seçen kurumların; tez teslimi, ilişik kesme, kayıt dondurma ile ilgili hizmetleri vermeye devam ettikleri, telif haklarına uygun olarak basılı kaynakları tarayarak kullanıcılara ulaştırdıkları, basılı kaynakları kullanıcılara posta ile gönderdikleri, kullanıcılar için akademik dürüstlük yazılımlarında ve kütüphane otomasyon sistemlerinde kayıt açtıkları, elektronik ortamda kaynak paylaşımı (ILL) yaptıklarını, basılı kaynakların ödünç işlemleri gibi hizmet uygulamaları da verdikleri görülmüştür.

Kütüphane hizmetlerindeki değişikliklerin ve gelişmelerin kütüphane kullanıcılarına etkin duyurulması önemlidir. Bu kapsamda anketin sekizinci sorusu ile COVID-19 sürecinde kütüphane ile ilgili gelişme ve güncel bilgilerin kullanıcılara nasıl iletildiği araştırılmıştır. Anketin sekizinci sorusunu cevaplayan kurum sayısı 84'dür.

Tablo 7. COVID-19 Sürecinde Kütüphane Hizmetlerinin Duyurulması

İletişim Kanalları	Kurum Sayısı	%
E-Posta	81	96,4
Kütüphane web sayfasından	76	90,5
Kütüphane sosyal medya hesapları	59	70,2
Telefon	55	65,5
Online danışma/"Ask a Librarian"	37	44,0
Online toplantı programları	37	44,0
Üniversitenin uzaktan öğretim sistemleri	30	35,7
Kütüphane kullanıcı rehberleri	26	31,0
Diğer	5	6,0

Tablo 7'de görüldüğü üzere kütüphane ile ilgili gelişme ve bildirimlerin en çok e-posta (%96,4), kütüphane web sayfası (%90,5) ve kütüphane sosyal medya hesapları (%70,2) ile yapıldığı ortaya çıkmıştır. Kütüphane kullanıcı rehberleri (%31) ve üniversitenin uzaktan öğretim sistemlerinin (%35,7) ise kütüphane ile ilgili gelişme ve güncel bilgileri iletmede daha az kullanıldığı gözlenmiştir. Anketi cevaplayan 5 kurum diğer seçeneğini de seçmiştir. Bu kurumların cevapları incelendiğinde COVID-19 sürecinde kütüphane hizmetlerinin duyurulması için üniversitenin web sayfası, üniversite bülteni, akademisyen, öğrencilerin ortak duyuru e-postaları, "Zoom, Teams" gibi programların da kullanıldığı belirtilmiştir.

Anketin dokuzuncu sorusu ile COVID-19 sürecinde üniversite kütüphanelerinin eksikliğini hissettiği temel öğeler sorulmuştur ve sonuçlar Tablo 8'de açıklanmıştır. Anketin dokuzuncu sorusunu cevaplayan kurum sayısı 84'dür.

Tablo 8. COVID-19 Sürecinde Eksikliği Hissedilen Öğeler

COVID-19 Sürecinde Eksikliği Hissedilen Öğeler	Kurum Sayısı	%
Kullanıcıların eğitim eksikliği	52	61,9
Elektronik Türkçe içerik	51	60,7
Kurumlararası işbirliği	37	44,0
Kurumun ve kütüphanenin acil eylem durumu ile ilgili politika eksikliği	30	35,7
Personelin kullanacağı ekipman (bilgisayar, kulaklık, yazılım vb.) eksikliği	23	27,4
Bütçe eksikliği	23	27,4
Personel niteliği	21	25,0
Personelin eğitim ve deneyim eksikliği	21	25,0
İnternet erişim ve hızı	20	23,8
Kullanıcıların iletişim bilgileri eksikliği	20	23,8
Dezenfekte etme uygulamaları	19	22,6
Bilgi kaynaklarına uzaktan erişim	16	19,0
Elektronik yabancı dilde içerik	8	9,5
Diğer	7	8,3

Tablo 8'de görüldüğü üzere COVID-19 sürecinde eksikliği en fazla hissedilen öğeler kullanıcıların eğitimi (%61,9), elektronik Türkçe içerik (%60,7) ve kurumlararası işbirliği eksikliği (%44) olarak ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, elektronik yabancı dilde içerik eksikliği (%9,5) en az hissedilen öğe olmuştur. Buradan Türkiye'deki yayıncılara, sağlayıcılara, kütüphane bütçelerinin planlanmasını yapan yöneticilere önemli görevlerin çıktığını söyleyebiliriz. Ayrıca kütüphanelerde var olan e-bilgi kaynaklarına uzaktan erişim konusunda sorununun da az olduğu (%19) görülmektedir. Bu soruyu yanıtlayan 84 kurumdan 7 kurum diğer seçeneğini de seçmiştir. Bu seçeneğe verilen cevaplar incelendiğinde internet servis sağlayıcılarından kaynaklanan sorunlar, ders kitaplarının elektronik ortamda olması, basılı kaynaklara erişememe, online ortamda kaynak paylaşım politikası yetersizliği gibi öğelerin de eksikliğini hissedildiği belirtilmiştir.

COVID-19 sürecinin bir süre daha devam edeceği dikkate alındığında üniversite kütüphanelerinin belirli tedbirler alarak kütüphane kaynak ve hizmetlerini fiziksel olarak tekrar kullanıcılarına açması gerekebilir. Bu kapsamda kütüphanenin tekrar tam olarak kullanıma açılması durumunda alınacak önlemler konusunda ilgili kişilerin görüşlerini öğrenmek üzere anketin onuncu sorusu hazırlanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 9'da gösterilmiştir. Anketin onuncu sorusunu cevaplayan kurum sayısı 84'dür.

Tablo 9. Kütüphanenin Tekrar Tam Olarak Kullanıma Açılması Durumunda Alınacak Önlemler

Kütüphanede Alınacak Önlemler	Kurum Sayısı	%
Personelin çalışması ile ilgili ek önlem (maske, eldiven vb.) alma	72	85,7
Sosyal mesafe kuralına göre oturma düzeni oluşturma	68	81,0
Binayı dezenfekte etme	60	71,4
Kütüphane oturma kapasitesini azaltma	37	44,0
Kütüphane havalandırma/iklimlendirme sisteminde iyileştirme	35	41,7
Kütüphaneye gelen kullanıcıların ateşlerinin ölçümü	26	31,0
Günlük çalışma saatlerinin azaltılması	22	26,2
Diğer	15	17,9

Kütüphaneler tekrar tam olarak kullanıma açıldığı zaman öncelikli olarak kütüphane personelinin çalışması ile ilgili ek önlem alınması (maske, eldiven vb.) (%85,7), sosyal mesafe kuralına göre oturma düzeninin oluşturulması (%81) ve kütüphane binasının dezenfekte edilmesi (%71,4) gerektiği belirtilmiştir. Kütüphane oturma kapasitesinin azaltılması da %44 lük bir oranla alınacak önlemler arasında yer almaktadır. Ankete katılıp bu soruyu yanıtlayan 84 kurumdan diğer seçeneğini seçen 15 kurumun cevapları incelenmiştir. Maske takmanın zorunlu olması, kitap dezenfekte cihazı alma, uzak ve esnek çalışmayı sürdürme, bina girişine dezenfekte cihazı koyma, üst yönetimin alacağı kararları uygulanma, kütüphaneye giren kullanıcı sayısının kontrol edecek sistem kurma, kullanıcıları konu hakkında bilgilendirilme gibi önlemlerin alınması gerektiğini belirtmişlerdir.

Anketin on birinci sorusu ile ankete katılanlara genel olarak pandemi sürecinde kütüphane hizmet ve faaliyetlerini en iyi biçimde verebilmeleri için bazı görüşler sunulmuş ve bu görüşlere katılım derecelerini belirtmeleri istenmiştir. Bu konu ile ilgili elde edilen veriler Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. COVID-19 Sürecinde Kütüphanelerin Hizmet ve Faaliyetleri Hakkında Görüşlere Katılım

Kütüphanelerin Hizmet ve Faaliyetleri	Fikrim Yok		Kesinlikle Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam - %	
	Kurum Sayısı	%	Kurum Sayısı	%	Kurum Sayısı	%	Kurum Sayısı	%	Kurum Sayısı	%	Kurum Sayısı	%
Bilgi okuryazarlığı konusunda online ders uygulaması/sürekli olmalı	1	1,2	1	1,2	14	16,7	36	42,9	32	38,1	84	100,0
Ders kitapları online olarak erişilebilir olmalı	0	0,0	1	1,2	2	2,4	24	28,6	57	67,9	84	100,0
Üniversite kütüphaneleri uzaktan öğretimin içinde yer almalı	0	0,0	1	1,2	7	8,3	30	35,7	46	54,8	84	100,0
Üniversite kütüphanelerinin acil eylem planı olmalı	0	0,0	3	3,6	3	3,6	27	32,1	51	60,7	84	100,0
Üniversite kütüphanelerinin uzaktan çalışma için iş akışları, çalışma süreçleri ve mevzuatları yeniden düzenlenmeli	2	2,4	2	2,4	7	8,3	29	34,5	44	52,4	84	100,0

Tablo 10'da görüldüğü üzere ankete katılanların %81'i bilgi okuryazarlığı konusunda online ders uygulamasının sürekli olması görüşüne katılıyorum / kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Ders kitaplarının online olması görüşüne katılıyorum ve kesinlikle katılıyorumların oranı ise %96,5 olarak gerçekleşmiştir. Üniversite kütüphanelerinin uzaktan öğretimin içinde yer alması gerekir görüşüne katılıyorum / kesinlikle katılanların oranı %90,5, kütüphanelerinin acil eylem planı olmalı görüşüne katılım oranı (katılıyorum/kesinlikle katılıyorum) ise %92,8 olmuştur. Üniversite kütüphanelerinin uzaktan çalışma için iş akışları, çalışma süreçleri ve mevzuatları yeniden düzenlenmesi gerekir görüşüne katılanların (katılıyorum/kesinlikle katılıyorum) oranı ise %86,9 olarak gerçekleşmiştir.

Burada belirtilen görüş ve öneriler ile bundan sonra ortaya çıkabilecek pandemi süreçlerine daha hazırlıklı olmak, gerekli tedbirleri olabildiğince önceden almak için faydalı olmuştur.

Anketin son sorusu açık uçlu soru olarak hazırlanmıştır. Bu soru ile katılımcıların COVID-19 sürecinde Türkiye’de Üniversite kütüphanelerinin faaliyetleri konusunda eklemek istenilen görüş, öneri ya da eleştiri derlenmek istenmiştir. Ankete katılanlardan 36 görüş ve öneri gelmiştir. Görüş ve önerilerin bazıları benzer veya aynı olduğundan bu görüşler ve öneriler birleştirilmiş aşağıda özetlenmiştir.

- Online ortamda erişebilen Türkçe ders kitabı ve Türkçe bilimsel içerik acil olarak bir strateji dahilinde artırılması,
- Açık erişim ve açık bilimin ne kadar önemli olduğu ve bu konuda daha fazla işbirliği yapılması ve daha fazla açık erişimli içeriği olması,
- Yayıncıların eksiklerinin ve online içerik azlığının bir kez daha ortaya çıktığı,
- Kullanıcıların kütüphane kaynaklarının kullanımı ile ilgili eğitim ihtiyaçlarının olduğu, bu ihtiyaçlarını giderebilmek için yeni eğitim yöntemlerinin gerekliliği,
- Personelin uzaktan çalışma ile ilgili eksikliklerinin tamamlanması, farklı online kanalları kullanım becerilerinin geliştirilmesi,
- Elektronik kaynak paylaşımı ile ilgili kurumların yeni işbirlikleri yapması ve süreçleri yeniden planlaması,
- Kütüphanelerin tam olarak hizmet vermeye tekrar başlaması sürecinde hijyen koşullarının sağlanması için otoriteler tarafından prosedürler oluşturulması,
- Kütüphane binalarının temizlenmesi ve havalandırılması gibi işlemler için kütüphanelerin 7/24 uygulamasından bir süre vazgeçilmesi,
- Mesleki örgütlerinin özellikle süreç başında aktif olması, daha fazla koordinasyon ve yönlendirme yapması gerektiğini belirtmişlerdir.
- Ayrıca hali hazırdaki durum tespitini yapabilmek ve ihtiyaçları tespit edilmek üzere geliştirilmiş bu tür çalışmaların yapılmasından memnuniyet duymalarından birçok teşekkür de bulunmaktadır

COVID-19 ve Kütüphanelerin Yeniden Açılma Süreci

Salgının yayılma süreci gibi, ülkelerin normalleşme süreçleri de zamanlama ve yöntemler açısından farklılıklar göstermektedir. Salgının başladığı Çin’de okulların ve işyerlerinin açılışı yavaş tempoda başlamışken, Almanya, Danimarka, Norveç gibi salgının daha sonra baş gösterdiği bazı Avrupa ülkelerinde bu geçişin biraz daha hızlı olduğunu söyleyebiliriz.

Virüsün bir anda ve tamamen yok olmayacak olması tedbirlerin azaltılsa bile süreceği uzun bir dönemin bizi beklediğini işaret etmektedir. Kütüphaneler de ara verdikleri hizmetlerine dönüşte bu gerçek çerçevesinde planlamada bulunarak hem çalışanlarını ve hem de kullanıcılarını korumaya devam etmelidirler.

Bu yönde alınan tedbirlerin başında kütüphane binasında herhangi bir zamanda olan kullanıcı sayısını sınırlamak gelmektedir. Yine kullanıcıların kütüphanede geçirebilecekleri süreye sınırlar getirilmesi de önerilmektedir. Bazı saat dilimlerinin bazı kullanıcı gruplarına özel olarak ayrılması da düşünülebilir. Oturma düzenlerinde değişiklikler yapılarak sosyal mesafe kurallarına uygun hale getirmek gerekliliğinin altı çizilmektedir. Bilgisayar kullanımına hijyen kurallarına bağlı kısıtlama getirilmesi, ödünç / iade işlemlerinin olabildiğince ileri dönemlerde başlatılması ve online kaynakların öne çıkarılması bulaş riskinin azaltılmasında önceliklendirilen önerilerdir. Dolaşım hizmeti başlatılacak ise iade alınan kitap ve benzeri malzemenin türüne göre uygun sürelerle karantina görmesi de değerlendirilebilir. Kâğıt ve DVD gibi kütüphane kaynakları için bu süre 1 ila 3 gün arasında vermektedir (Institute of Museum and Library Services, 2020). Kütüphanelerin genel temizliğinin yapılabilmesi için açık oldukları sürelerin kısaltılması da sıklıkla karşılaşılan bir öneridir.

Kütüphanecilerin de hastalık riskinden korunması için personelin dönüşümlü olarak işe gelmesi, bir grup ofiste çalışırken diğer grubun evden çalışmaya devam etmesi tavsiye edilmektedir. Çalışma alanlarında ve kullanıcıya açık alanlarda el dezenfektanlarının yaygın bulundurulması artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Maskenin yanı sıra eldiven kullanımı da önerilmektedir. Farklı ülke ve kurumların bu konuda yayınladıkları farklı rehberler de bulunmaktadır. Bunlardan birkaç örnek vermek gerekirse Almanya Kütüphane Derneği'nce hazırlanan ve İngilizce'ye de çevrilmiş olan [öneri dokümanı](#) ve Hong Kong Kütüphane Derneği tarafından hazırlanan [kılavuz](#) belirtilebilir (IFLA, 2020f, 2020g).

Üniversite kütüphaneleri bir bütünün parçası olarak buldukları kampüslerde yürürlüğe alınan ve alınacak uygulamalara uyarken bir yandan da kendi özel koşullarının zorunlu kıldığı tedbirleri gerek kullanıcılarını ve gerekse çalışanlarını korumak adına planlamak durumundadır.

Temel umudumuz, salgının en kısa sürede tamamen sona ermesidir. Alınacak tedbirlerde ucuz ama etkili çözümler tercih edilmelidir. Alınacak tedbirlerin hastalıkla ilgili bilgiler arttıkça değişiklik göstermesi beklenmektedir. Bu da büyük bütçeleri tedbir yatırımlarına ayırma noktasında karar vericileri sorumlu davranmaya itmektedir.

Alınacak en akılcı tedbir kullanıcının binaya gelme ihtiyacını en aza indirmek için hizmetlerin yaratıcı modellerle online verilecek biçimde dönüştürülmesidir. Kütüphaneciler bu konuda çok başarılı çalışmalar yürütmektedir. Eğitimler, etkinlikler, danışma hizmeti gibi pek çok alanda vakit kaybedilmeden hizmetler online olarak sürdürülmüştür.

Binaya ve basılı koleksiyona bağlı hizmetler söz konusu olduğunda kampüslere geri dönüşle beraber şu tedbirler alınabilir:

- Temizlik gibi unsurlar gözetilerek kütüphanelerin çalışma saatleri yeniden düzenlenmelidir,
- Kütüphane ile ilgili gelişmeleri kullanıcılara duyurmak için tüm iletişim kanalları daha sık kullanılmalı ve kütüphane web sayfalarına yeni bir alan açılmalıdır,
- Fiziki koşulların gözden geçirilerek sosyal mesafe kurallarına göre mekânlar yeniden düzenlenmelidir,
- Kütüphane alanlarının ve hizmetlerinin kullanıcılara sunulması için yeni tasarım, yönlendirme levhaları, kurallar kütüphane binalarında uygulanmalıdır,
- Hijyeni arttırmaya dönük ilave önlemler alınmalı, maske kullanımı zorunlu tutulmalı ve iklimlendirme sistemleri yeniden yapılandırılmalıdır,
- Fiziksel hizmetler (ödünç verme, yüz yüze eğitimler vb.) sınırlı olarak verilmeli,
- Kullanıcı grupları yeniden tanımlanmalı ve kullanıcı gruplarında kısıtlamalara gidilmeli, dış kullanıcılara verilen hizmetler yeniden planlanmalıdır,
- Öğrencilerin ve akademisyenlerin uzaktan erişim seçenekleri hakkında daha çok eğitim almaları sağlanmalıdır,
- Kütüphaneler tarafından düzenlenen fiziksel etkinliklerin sayısı azaltılmalı ve online etkinliklere öncelik verilmelidir,
- Kütüphanelerin koleksiyon yatırımları yeniden değerlendirilmeli, elektronik ve online kaynakların sayısı artırılmalıdır,
- ILL hizmetleri yeniden tasarlanmalı, özellikle güvenli doküman paylaşım yazılımları kullanılarak elektronik kaynakların paylaşımına öncelik verilmelidir,
- Ülkemiz tarafından kullanılan elektronik kaynakların muhtemel küresel internet kesintisi vb. olağanüstü koşullarda erişilebilir olmasını sağlamak amacıyla yedekleme/arşivleme sistemi ülke içinde kurulmalıdır,
- Kütüphane çalışanlarının ofislerinin yeniden düzenlenmesi dolaşım, referans vb. kullanıcıyla doğrudan fiziksel temas gerektiren alanlarda fiziki düzenlemeler ve çalışanların sağlığını koruyacak (özel giysi, maske, eldiven vb.) özel ekipmanlar kullanılmalıdır,
- Personelin normal koşullarda da uzaktan çalışmasına olanak sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır,
- Kütüphanelerin teknolojik altyapılarının gözden geçirilerek uzaktan çalışma için ekipman yatırımı yapılmalıdır,

Sonuç ve Öneriler

COVID-19 nedeni ile insanlar bugüne kadar hiç yaşamadığı şekilde hayatını değiştirmek zorunda kalmıştır. Milyarlarca insan evlerinde kalmış, gökyüzünden uçaklar inmiş, ülkeler sınırlarını kapatmıştır. Bu süreç aynı zamanda birbirine sınırlarını kapatan ülkeler yanında birbirine tüm çalışmalarını açan ve bu küresel soruna ortak çözüm arayan bilim dünyasını yaratmıştır. Dünya hiç görmediği kadar bilimsel iş birliklerine sahne olmaktadır.

Yapılan anket çalışmasına katılan kütüphanelerin %91,6'sı (Tablo 2) hizmet ve çalışmalarını online ortamda veya kısmen kütüphaneye gelerek devam ettirdikleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuç 1990'lı yılların sonlarından başlayarak elektronik yayınlardaki hızlı artışın ve buna bağlı olarak bilgi kaynaklarının uzaktan kullanımının üniversite kütüphanelerinde yaygınlaşmasının salgın döneminde kütüphanelere bir avantaj olarak yansıdığı göstermektedir. Anketin diğer bir sonucuna göre bu süreçte eksikliği en az hissedilen öğelerden birinin bilgi kaynaklarına uzaktan erişim olarak karşımıza çıkması bu tespiti desteklemektedir.

Kullanıcılarının bilgi ihtiyaçlarının büyük bölümünü elektronik ortamda karşılayabilen üniversite kütüphaneleri farklı olağandışı senaryolara hazırlıklı olabilmek için elektronik ortamda kaynak paylaşımı ve koleksiyon oluşturma konusunda çalışmalarını daha da artırması faydalı olacaktır. Açık bilim ve açık erişimin son derece önemli olduğu ve mümkün olduğu kadar çok sayıda kaynağı açık erişim olarak kullanıcılara sunulabilmesi önemli bir avantaj olacaktır. Özellikle Türkçe ve İngilizce ders kitaplarının elektronik olmasının ve açık olarak erişilebilmesinin Türkiye gibi yüksek sayıda üniversite öğrencisi olan ülkeler için hayati derecede önemli olduğu görülmüştür. YÖK Dersleri, DergiPark ve Türkiye Akademik Arşivi gibi platformlar bu açığı doldurmaya çalışsa da yeterli olmamıştır. Yapılan anket çalışması sonuçlarına göre de Pandemi sürecinde en fazla e-dergi, e-kitap, açık erişim veri tabanları kullanılmış olmasına karşın en fazla eksikliği hissedilen öğelerden birinin Türkçe içerik eksikliği ve olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %96,5'i ders kitaplarının online olması gerektiğini vurgulamıştır (Tablo 10). Erişilebilen e-bilgi kaynaklarına uzaktan erişim konusunda neredeyse sorun olmadığı da görülmüştür (Tablo 8).

Bilgi okuryazarlığı eğitimlerine önem verilmesi ve bu konuda yeni çalışmalar yapılması gerekmektedir. Kütüphaneler, üniversitelerin uzaktan eğitim birimleri ve akademisyenler ile beraber çalışmaları ve verilecek derslerin içeriğinde kütüphane kaynaklarından yararlanılması hem öğrenci hem öğretim elemanı için kolaylaştırıcı olacaktır. Anket sonuçlarına göre kütüphane personelinin yeni öğretim yöntem ve araçlarını kullanması, uzaktan öğretimin içinde yer alması ve yeni teknolojileri daha etkin kullanması gerektiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca ankete katılanların %81'i online ders uygulamasının sürekli olması gerektiğini belirtmişlerdir (Tablo 10). Bu kapsamda kütüphaneciler, geleneksel bilgi okuryazarlığı faaliyetlerinin yanında güncel teknolojiler

ve öğretim sistemleri ile de bilgi okuryazarlığı etkinliklerini yürütmesi gerekmektedir. Kısaca kütüphane kullanıcıları hangi ortam ve platformlarda ise kütüphane kaynakları ve faaliyetleri de bu alanlara taşınmalıdır.

COVID-19 döneminde genel olarak kütüphane hizmetlerinin, evden çalışarak veya dönüşümlü olarak kütüphaneye gelerek devam ettirildiği görülmüştür. Bu kapsamda “yeni normal” olarak adlandırılan dönemde veya gelecekte kütüphane personelinin çalışma saatleri ve yerinin değişebileceği görülmektedir. Kütüphane personeli yeni çalışma düzenine hazırlıklı olması gerektiğini belirtebiliriz.

Kütüphane hizmetlerinin kullanıcılara duyurulmasında elektronik posta, kütüphane web sayfası, sosyal medya yaygın olarak kullanılırken üniversitenin uzaktan öğretim sistemlerinin daha az kullanıldığı görülmüştür. Ankete katılanların %90,5’i üniversite kütüphanelerinin uzaktan öğretimin içinde yer alması gerektiği görüşünü benimsemiştir (Tablo 10).

Kütüphane çalışanları ise kriz dönemlerinde çalışma şekilleri ile ilgili yeni prosedürlere ihtiyaç duymaktadır. Anket sonuçlarına göre, kütüphanelerinin acil eylem planı olmalı görüşüne katılım oranı ise %92,8 olmuştur (Tablo 10). Ayrıca kütüphanelerinin uzaktan çalışma için iş akışları, çalışma süreçleri ve mevzuatları yeniden düzenlenmesi gerekir görüşüne katılanların oranı ise %86,9 olarak gerçekleşmiştir. Gerek acil eylem planı gerekse kütüphane politika ve prosedürlerinin oluşturulması veya güncellenmesi gerekmektedir. Burada belirtilen görüş ve öneriler ile bundan sonra ortaya çıkabilecek pandemi süreçlerine daha hazırlıklı olmak, gerekli tedbirleri olabildiğince önceden almak mümkün olacaktır.

Anketin diğer bir sonucuna göre gerek kütüphanelerin gerekse meslek örgütlerinin her alanda daha fazla işbirliği ve güç birliği geliştirmeleri gerektiği ortaya çıkmıştır.

Geri dönüş süreci için otoriteler tarafından hijyen kuralları konusunda rehberler kütüphaneler için hazırlanmalı ve buna göre pandemi sürecinde yeni hijyen kuralları devrede olmalıdır. Türk Üniversite Kütüphaneleri genel olarak bu süreci iyi yönetmiştir. Kullanıcılarına maksimum düzeyde yardımcı olmaya çalışmışlardır. Ancak bu sorunların olmadığı anlamına gelmemektedir. Var olan sorunlar YÖK veya mesleki örgütler tarafından oluşturulacak çalışma grupları ile değerlendirilmeli ve kütüphaneler için pandemi ve benzeri olağandışı durumlar için politikalar oluşturulmalıdır. Ulusal politikalar ile Açık Bilim çalışmalarına destek olunmalı ve daha fazla Türkçe içeriğin elektronik olarak erişilebilmesi sağlanmalıdır.

Yüz yüze öğretimin üniversitelerde tekrar başlaması ile birlikte kütüphaneler için “yeni normallerin” aşağıdaki biçimde oluşması beklenmektedir.

- Online kaynakların kullanımı ağırlık kazanacak,

- Öğrencilerin ve akademisyenlerin uzaktan erişim seçenekleri hakkında daha çok eğitim almaları sağlanacak,
- Fiziki koşullar gözden geçirilecek, sosyal mesafe kuralları uygulanacak, iklimlendirme sistemleri yeniden yapılandırılacak,
- Kütüphanelerin çalışma alanları yeniden düzenlenecek ve yeni tasarımlar yapılacak,
- Hijyeni arttırmaya dönük ilave önlemler alınacak,
- Personelin normal koşullar altında da uzaktan çalışma olanaklarını kullanmaları özendirilecek,
- Kütüphanelerin personel politikaları yenilenecek, yeni görev tanımları ve çalışma alanları doğacak buna bağlı olarak yeni yetkinlikler kazanılması gerekecek,
- Kütüphane çalışanlarının sağlık risk raporları oluşturulacak, buna bağlı olarak görev değişiklikleri yaşanacak,
- Kütüphane çalışanları ve bilgi profesyonellerinin uzmanlıkları ve yetkinlikleri yeniden değerlendirilecek,
- Kütüphane çalışanlarının ofisleri yeniden düzenlenecek dolaşım, referans vb. kullanıcıyla doğrudan fiziksel temas gerektiren alanlarda fiziki düzenlemeler ve çalışanların sağlığını koruyacak (özel giysi, maske, eldiven vb.) özel ekipmanlar kullanılacak,
- Kütüphanelerin teknolojik altyapıları gözden geçirilecek ve uzaktan çalışma için ekipman yatırımı yapılacak,
- Kütüphanelerin çalışma saatleri yeniden düzenlenecek,
- Fiziksel hizmetler (ödünç verme, yüz yüze eğitimler vb.) kısıtlanacak
- Kullanıcı grupları yeniden tanımlanacak ve kullanıcılara kısıtlamalar getirilecek,
- Dış kullanıcılara verilen hizmetler yeniden planlanacak,
- Kütüphanelerin koleksiyon yatırımları yeniden değerlendirilecek ve elektronik koleksiyonlar ağırlık kazanacak,
- ILL hizmetleri yeniden tasarlanacak, özellikle güvenli doküman paylaşım yazılımları kullanılarak elektronik kaynakların paylaşımı ağırlık kazanacak,
- Kütüphanecilik, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinin müfredatları yeniden planlanacak,
- Kütüphaneler tarafından düzenlenen fiziksel etkinliklerin sayısı azalacak ve bu tür etkinliklerde ilave sağlık önlemleri uygulanacak,

- Kütüphaneler işlemlerinde temassız uygulamaların sayısı artacak
- Kısaca tüm bu işlemlerin en iyi biçimde yapılması için ülke, coğrafi konum, her kütüphanenin özel ihtiyaçları dikkate alınarak kütüphanelerin bir politika oluşturması kaçınılmazdır.

Kütüphaneleri yeniden açarken kütüphane personeli ve kullanıcılar için mevcut risklerin azaltılarak ayrıntıların kütüphane yöneticileri tarafından dikkatle planlaması gerekecektir.

Bu çalışma ile COVID-19 salgınının Türkiye’de özellikle akademik kütüphanelere etkileri araştırılmıştır. Uluslararası alandaki etkileri ve alınan önlemleri tespit etmek amacıyla literatür taramasının yanında onlarca web sayfası taranmış özellikle küresel düzeyde saygın ve en büyük meslek örgütlerinin web sayfaları üzerinden yaptıkları paylaşımları incelenmiştir. Türkiye’de ise üniversite kütüphane yöneticilerine anket uygulanmış böylece mevcut durumun ve buna bağlı alınan tedbirlerin yanında kütüphanelerin yeniden açılması sürecinde alınması gereken tedbirler konusunda da öneriler derlenmiştir.

Kaynakça

- About IFLA. (2019, 10 Aralık). <https://www.ifla.org/about> adresinden erişildi.
- American Librarians Association [ALA]. (2020a, 17 Mart). *ALA Executive Board recommends closing libraries to public*. <http://www.ala.org/news/press-releases/2020/03/ala-executive-board-recommends-closing-libraries-public> adresinden erişildi.
- American Librarians Association [ALA]. (2020b, 22 Haziran). *Pandemic preparedness resources for librarians*. <http://www.ala.org/tools/atoz/pandemic-preparedness#Responses> adresinden erişildi.
- Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu [ANKOS]. (2020). *Koronavirüs COVID-19 ücretsiz içerikler*. <https://ankos.org.tr/tr/koronoavirus-covid-19-ucretsiz-icerikler/> adresinden erişildi.
- Association of College and Research Libraries [ACRL]. (2020). *Academic libraries and COVID-19*. <https://www.acrl.org/acrlinsider/archives/19351> adresinden erişildi.
- The Canadian Association of Research Libraries [CARL]. (2020). *CARL Statement on optimal equitable access to post-secondary learning resources during COVID-19*. <http://www.carl-abrc.ca/news/statement-on-optimal-equitable-access-to-learning-resources/> adresinden erişildi.
- Carr, D. (2020, 16 Mart). Publishers make coronavirus (COVID-19) content freely available and reusable. *Wellcome*. <https://wellcome.ac.uk/press-release/publishers-make-coronavirus-covid-19-content-freely-available-and-reusable> adresinden erişildi.
- Cold Spring Harbor Laboratory. (2020). *BioRxiv the preprint server of biology: COVID-19 SARS-CoV-2 preprints from medRxiv and bioRxiv*. <https://www.biorxiv.org/> adresinden erişildi.
- Durak, R. (2011). *Araştırma yöntem ve teknikleri*. <https://atauni.edu.tr/yuklemeler/e6d32be6d3b1ad4dae5f6cc23165e2da.pdf> adresinden erişildi.
- Institute of Museum and Library Services. (2020, 22 Haziran). *Research shows virus undetectable*

- on five highly circulated library materials after three days. <https://www.ims.gov/news/research-shows-virus-undetected-five-highly-circulated-library-materials-after-three-days> adresinden erişildi.
- International Coalition of Library Consortia [ICOLC]. (2020, 13 Mart). *Küresel COVID-19 salgını ve kütüphane hizmetleri ve kaynakları üzerindeki etkisi*. https://drive.google.com/file/d/1U3wkEfvz_yD4QWVblZ5Pm_BhIFac5zmJ/view adresinden erişildi.
- The International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2020a, 20 Nisan). *Place Culture at the Heart of the Response to COVID-19 argues new statement signed by IFLA*. <https://www.ifla.org/node/93021> adresinden erişildi.
- The International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2020b, 3 Nisan). https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/exceptions-limitations/documents/200403_joint_letter_to_dr_francis_gurry_as_of_5_april.pdf adresinden erişildi.
- The International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2020c, 26 Haziran). *COVID-19 and the global library ifla: Library closures around the world*. <https://www.ifla.org/covid-19-and-libraries#closures> adresinden alındı.
- The International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2020d, 21 Nisan). *Resource Sharing during COVID-19 (RSCVD) tool launched*. <https://www.ifla.org/node/93027> adresinden erişildi.
- The International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2020e, 9 Nisan). *IFLA World Library and Information Congress 2020 Cancelled*. <https://www.ifla.org/node/92996> adresinden erişildi.
- The International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2020f, 23 Nisan). *Recommendations for reopening libraries (as of April 23, 2020)*. https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/guidance_for_re-opening-libraries_dbv_23_april.pdf adresinden erişildi.
- The International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2020g, 26 Nisan). *Summary of re-opening measures in Hong Kong academic libraries*. https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/hkla_to_ifla_pandemic_report.pdf adresinden erişildi.
- ITHAKA. (2020). *Live Results - Wolff-Eisenberg + Hinchliffe - all responses*. https://surveys.ithaka.org/results/public/aXRoYWthLVVSX3E5c3lDWkZjM0ZEVDd4Zi01ZTY5NmZkZDcxZjA3ZjAwMTA0ZmM3ZmY=#/pages/Page_5b80c888-79df-4993-affa-aa746f5f55ee adresinden erişildi.
- The Joint Information Systems Committee [JISC]. (2020, 20 Mart). *Statement on access to content in response to COVID-19*. <https://www.jisc.ac.uk/news/statement-on-access-to-content-in-response-to-covid-19-20-mar-2020> adresinden erişildi.
- Kartal, A. F. (2020, 16 Mart). YÖK Özel Kalem Müdürü Fırat Üstündağ [Elektronik mesajlaşma listesi mesajı]. [KUTUP-L: 26232] YÖK Özel Kalem Müdürü Fırat Üstündağ
- Kütüphanelerarası İşbirliği Takip Sistemi [KITS]. (2020). *ANKOS imece belge sağlama*. <https://kits.ankos.gen.tr/> adresinden erişildi.
- Larivière, V., Shu, F. ve Sugimoto, C. (2020, 5 Mart). *The Coronavirus (COVID-19) outbreak highlights*

- serious deficiencies in scholarly communication. The LSE impact blog.* <https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2020/03/05/the-coronavirus-covid-19-outbreak-highlights-serious-deficiencies-in-scholarly-communication/> adresinden alındı.
- Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche [LIBER]. (2020). *LIBER statement: Europe must take urgent copyright law action to support distance learning & research during the coronavirus pandemic.* <https://libereurope.eu/wp-content/uploads/2020/04/LIBER-Statement-Copyright-Coronavirus-2020.pdf> adresinden erişildi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı kütüphanelerin kapalı kalma süresi uzatıldı. (2020, 27 Mart). Milliyet. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/kultur-ve-turizm-bakanligina-bagli-kutuphanelerin-kapali-kalma-suresi-uzatildi-6175614> adresinden erişildi.
- Ministère De L'enseignement Supérieur, De La Recherche Et De L'innovation (2020). *Les initiatives des acteurs du supérieur #Covid19 Accompagnement documentaire et bibliothèque.* <https://services.dgesip.fr/I19/T17/> adresinden erişildi
- OpenAire. (2020, 19 Mayıs). Corona virus disease COVID-19 gateway. <https://www.openaire.eu/openairecovid-19-gateway> adresinden erişildi.
- Ötügen, A. (1956). Kütüphane üniversitenin kalbidir. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 104-106.
- Pandemi. (2020). *Wikipedia, Özgür Ansiklopedi.* <https://tr.wikipedia.org/wiki/Pandemi> adresinden erişildi.
- Resource sharing during COVID-19 [RSCVD]. (2020). <https://rscvd.org/> adresinden erişildi.
- Rolf, H. (2020, last modified 2020). *COVID19 updates.* <https://www.caul.edu.au/news/covid19-updates> adresinden erişildi.
- Son dakika... Bakanlık duyurdu! Kütüphaneler o tarihlerde kapalı olacak. (Milliyet 2020, 15 Mart). <https://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-bakanlik-duyurdu-kutuphaneler-o-tarihlerde-kapali-olacak-6166227> adresinden erişildi.
- Taylor, D. B. (2020, 9 Haziran). How the coronavirus pandemic unfolded: A timeline. *The New York Times.* <https://www.nytimes.com/article/coronavirus-timeline.html> adresinden erişildi.
- Timoçin, D. (2020, 4 Mart). Kronoloji: Corona virüsü salgını. *Amerika'nın Sesi.* <https://www.amerikaninsesi.com/a/kronoloji-dunya-2020ye-corona-virusuyle-girdi/5314885.html> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2019). *Kütüphane İstatistikleri 2018.* <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30595> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2020). *Nüfus ve demografi.* <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden erişildi.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. (2020a). *COVID-19 Impact on education.* <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> adresinden erişildi.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. (2020b). *Turning the threat of COVID-19 in to an opportunity for greater support to documentary heritage.* https://en.unesco.org/sites/default/files/dhe-covid-19-unesco_statement_en.pdf adresinden erişildi.

- University of Cambridge. (2020, 18 Mart). <https://www.lib.cam.ac.uk/research/librarysearch/universitylibraries-are-all-open-online> adresinden erişildi.
- World Health Organization [WHO]. (2020). *Coronavirus (COVID-19)*. <https://covid19.who.int/> adresinden erişildi.
- Yasinski, E. (2020). *Journals open access to coronavirus resources. The Scientist*: <https://www.the-scientist.com/news-opinion/journals-open-access-to-coronavirus-resources--67105> adresinden erişildi.
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK]. (2019). *Türlerine göre mevcut üniversite sayıları*. <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK]. (2020). *Başkan Saraç'tan Üniversitelerdeki Uzaktan Eğitim Süreci ve YKS'nin Yeni Tarihine İlişkin Basın Açıklaması*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%20A%C3%A7%20Açıklamas%C4%B1.aspx> adresinden erişildi.
- Yükseköğretim Akademik Arama [YÖK Akademik]. (2020). *YÖK akademik*. <https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/view/universityListview.jsp> adresinden erişildi.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2020). Öğrenci ve öğretim elemanı istatistikleri. <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden erişildi.
- ZENODO. (2020). *Coronavirus disease research community - COVID-19*. <https://zenodo.org/communities/covid-19?page=1&size=20&size=20> adresinden erişildi.

Ek 1. Anket

YENİ KORONAVİRÜS (COVID-19) SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ ANKETİ

Çin'de başlayan, hızla tüm dünyaya ve ülkemize yayılan Yeni Koronavirüs (COVID-19) salgını bugün artık Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak kabul edilmektedir. Sınırların kapandığı, şehirlerarası olsa bile seyahatin sınırlı ya da imkânsız hale geldiği, milyonları evde kalmaya mecbur eden bu salgın bildiğimiz tüm kuralları, tüm alışkanlıkları değiştirdi ve değiştirmeye de devam etmektedir. Bu değişimden üniversitelerdeki eğitim-öğretim faaliyetleri, kampüs yaşamı, idari ve akademik personelin çalışma de biçimleri etkilenmiştir. Bu bağlamda, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) 23 Mart 2020 tarihinde aldığı karar ile üniversitelerin bahar dönemini öğretim faaliyetlerini uzaktan öğretim imkânlarını kullanarak tamamlaması istenmiştir. Yazın derslerin uzaktan öğretim yöntemi ile sürdürülmesi netlik kazanmamakla beraber değerlendirilmekte olan diğer bir husustur.

Bu anket, Türkiye'de üniversite kütüphanelerinin COVID-19 sürecinde yapmış olduğu düzenlemeleri tespit etmek, bu döneme özel geliştirdikleri hizmetleri belirlemek ve bu hizmetlerin kullanıcı ihtiyaçlarını ne derecede karşıladığını ölçmek üzere hazırlanmıştır. Değerli Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı/Bilgi Merkezi Yöneticilerinin konu hakkındaki görüş ve paylaşımları bu benzeri yaşanmamış günlerde üniversite kütüphanelerinin öğretim ve araştırmanın aksamaması için gösterdikleri yoğun çabanın kayıt altına alınması için ayrı bir önem taşımaktadır. İsim kullanmadan doldurulacak bu anket verileri sadece akademik çalışma için kullanılacak, kişisel ya da kurumsal herhangi bir değerlendirmede kullanılmayacaktır.

Katılımınız, değerli katkı ve geri bildirimleriniz için şimdiden teşekkür ederiz.

Ertuğrul ÇİMEN, Gültekin GÜRDAL, Sami ÇUHADAR, Tuba AKBAYTÜRK ÇANAK

1-) Kurumunuzu seçiniz.

2) Üniversite türünü seçiniz

( ) Devlet Üniversitesi ( ) Vakıf Üniversitesi

3) Koronavirüs sürecinde kütüphaneniz hizmetleri nasıl devam ettirmektedir?

( ) Kütüphane binası tamamen kapalı ve online olarak hizmet vermekte

( ) Kütüphane binası kısmen kapalı ve online olarak hizmet vermekte

( ) Kütüphane binası sadece çalışanlara açık ve online olarak hizmet vermekte

( ) Kütüphane ve tüm hizmetler kapalı

( ) Diğer ....

4) Koronavirüs sürecinde kütüphane personeli çalışmalarına nasıl devam ettirmektedir?

( ) Evden çalışarak ( ) Kütüphaneye gelerek

( ) Nöbet usulü kütüphaneye gelerek

( ) Diğer

5) Koronavirüs sürecinde eğer kütüphaneniz fiziksel olarak açık ise hangi sıklıkta kütüphane kullanıcıya açık tutulmaktadır?

( ) Haftada 1 gün ( ) Haftada 2 gün ( ) Haftada 3 gün ( ) Haftada 4 gün

( ) Haftada 5 gün ( ) Her gün ( ) Diğer

6) Koronavirüs sürecinde eğer kütüphaneniz fiziksel olarak açık ise aşağıdaki hangi kullanıcı türlerine hizmet vermektedir? Birden fazla öge seçilebilir.

( ) Akademik personel ( ) Yüksek lisans öğrencisi ( ) Lisans öğrencisi

( ) İdari personel ( ) Diğer

7) Koronavirüs sürecinde aşağıdaki kütüphane hizmetlerden hangilerine devam edilmektedir? Birden fazla öge seçilebilir.

( ) Basılı kitap ödünç verme

( ) Elektronik dergi veri tabanlarından yararlanma

( ) Elektronik kitap veri tabanlarından yararlanma

( ) Açık Erişim veri tabanından (tezler, e-kitap vb.) yararlanma

( ) Reserve/E-Reserve - ders kaynaklarını – kullandırma

( ) Kütüphanelerarası Kaynak Sağlama (ILL)

( ) Yayın siparişi verme ve sağlama

( ) Uzaktan öğretim yöntemi ile eğitim verme

( ) Danışma Hizmeti

( ) Diğer

8) Koronavirüs sürecinde kütüphane ile ilgili gelişme ve güncel bilgileri kullanıcılarına iletmeye aşağıdaki iletişim kanallarından hangilerini kullanıyorsunuz? Birden fazla öge seçilebilir.

- Online danışma/"Ask a Librarian"
- Kütüphane sosyal medya hesapları
- e-Mail
- Telefon
- Online toplantı programları
- Kütüphane web sayfasından
- Kütüphane kullanıcı rehberleri
- Üniversitenin uzaktan öğretim sistemleri
- Diğer .....

9) Koronavirüs sürecinde eksikliğini hissettiğiniz en önemli 5 öge sizce nedir? Birden fazla öge seçilebilir.

- Elektronik Türkçe içerik
- Elektronik yabancı dilde içerik
- Bilgi kaynaklarına uzaktan erişim
- Kurumlararası işbirliği
- Personelin eğitim ve deneyim eksikliği
- Kullanıcıların eğitim eksikliği
- Personel niteliği
- İnternet erişim ve hızı
- Personelin kullanacağı ekipman (bilgisayar, kulaklık, yazılım vb.) eksikliği
- Bütçe eksikliği
- Dezenfekte etme uygulamaları
- Kurumun ve kütüphanenin acil eylem durumu ile ilgili politika eksikliği
- Kullanıcıların iletişim bilgileri eksikliği
- Diğer .....

10) Kütüphanenin tekrar tam olarak kullanıma açılması durumunda aşağıdaki önlemlerden hangilerini almayı planlıyorsunuz? Birden fazla öge seçilebilir

- ( ) Binayı dezenfekte etme
- ( ) Kütüphane oturma kapasitesini azaltma
- ( ) Sosyal mesafe kuralına göre oturma düzeni oluşturma
- ( ) Kütüphane havalandırma/iklimlendirme sisteminde iyileştirme
- ( ) Günlük çalışma saatlerinin azaltılması
- ( ) Kütüphaneye gelen kullanıcıların ateşlerinin ölçümü
- ( ) Personelin çalışması ile ilgili ek önlem (maske, eldiven vb.) alma
- ( ) Diğer

11) Genel olarak pandemi sürecinde kütüphanelerin hizmet ve faaliyetleri hakkında aşağıdaki ifadelere katılım derecenizi belirtir misiniz?

(1- Fikrim Yok 2- Kesinlikle katılmıyorum, 3-Kısmen Katılıyorum 4- Katılıyorum 5-Kesinlikle katılıyorum olmak üzere)

	1	2	3	4	5
Bilgi okuryazarlığı konusunda online ders uygulaması/sürekli olmalı					
Ders kitapları online olarak erişilebilir olmalı					
Üniversite kütüphaneleri uzaktan öğretimin içinde yer almalı					
Üniversite kütüphanelerinin acil eylem planı olmalı					
Üniversite kütüphanelerinin uzaktan çalışma için iş akışları, çalışma süreçleri ve mevzuatları yeniden düzenlenmeli					

12) Koronavirüs sürecinde Türkiye'de Üniversite kütüphanelerinin faaliyetleri konusunda eklemek istediğiniz görüş, öneri ya da eleştirileriniz ve farklı soru ve sorunlar arsa belirtiniz?

.....

.....

.....

.....